

"HOLMBERGARNA"

Foto: Bildarkivet Tärna Folkhögskola.

En uppsats om Tärna folkhögskolas tillblivelse, och rektorsparet Teodor Holmberg och Cecilia Bååth-Holmbergs liv och leverne på Tärna Folkhögskola under de dynamiska åren 1876 – 1912.

av

Göran Rask

Elev 1962-1963, 1963-1964, och 1965 – 1966.

Bästa Tärnait!

Mycket finns att berätta om, Teodor Holmberg och hans hustru Cecilia Bååth-Holmberg. För makarna Holmberg begränsas min berättelse till den expansiva, och även dynamiska perioden åren 1874 -1912, Holmbergarnas aktiva tid på Tärna Folkhögskola inkluderande deras liv, och leverne utanför skolan.

Under min studietid vid Tärna på 1960-talet var informationen från skolledningen om Holmbergarna mycket knapphändig. Locket var på, med undantag för Teodor Holmbergs Tärnasånger, som var präglade av fosterlandskärlek, och framhävande av yrkesgruppen bönder. Icke att förglömma psalm 297 *Härlig är jorden* som lyftes fram som *Tärnapsalmen*.

Nu så här på ålderns höst ville jag veta mer om Holmbergarna, deras karaktärer interna och externa engagemang i litteratur och politik. Jag började gräva, och ju mer jag grävde desto mer intressant blev det. Att skolan gästades i februari 1912 av självaste Gustav V blottades först nu under mitt grävande. Att kungabesöket medförde negativa konsekvenser för Holmbergarna nämndes aldrig. En konsumentupplysning om Holmbergarna hade både varit upplyftande, och inte i vägen. Vilka intressanta lektioner, och eftersnack det hade kunnat bli inom såväl historia, statsvetenskap, litteratur m.m. om man lyft på förlåten i "Holmbergarnas uppgång och fall". Men från skolledningen var det *TYSTNADEN* som var rådande om den Holmbergska epoken.

Så här i efterhand frågar man sig "varför" denna mörkläggning? En informationsskrift utgiven av skolan efter 1967, "*Tärna Folkhögskola Några Data* så har man helt uteslutet "ödesåret 1912." Likaså har författaren Bob Engelbertsson till "*Genom tid och rum*" *Kulturvandring på Tärna Folkhögskola* (utgiven 2011) inte med ett ord kommenterat anledningen till Holmbergarnas snabba sorti från Tärna Folkhögskola.

Följ nu med på en resa inom den Västmanländska folkbildningens historia under åren 1874 - 1912. Den röda tråden är ett ungt skånskt par (Holmbergarna) som gör sin entré i ett gammalt prästboställe 1876 i Kumla kyrkby, och sedan formar Tärna Folkhögskola. Historieresan avslutas 1912 i samband med Kung Gustaf V besök på Tärna Folkhögskola. Tiden därefter för Holmbergarna får var, och en tillgodogöra sig via egna självstudier.

Västerås den 8 mars 2023.

Göran Rask

”Holmbergarna”

Innehåll

Nr.	Rubrik	Sid.nr.
1	Kumlabygden med omnejd	4
2	Förberedelsen	7
3	Teodor och Tärnatallen	12
4	Holmbergarna och ortsbefolkningen	14
5	Skolstarten	18
6	Den materiella utvecklingen	19
7	Den immateriella utvecklingen	21
8	Norgeäventyren	22
9	Holmbergarna och vitterhet	24
10	Holmbergarnas politiska vandring	26
11	Schwerinska stenen	28
12	Holmbergarna som debattörer	31
13	Unionsupplösningen	34
14	Tärnaemblemetets tillblivelse	36
15	Inrikes politiska läget.	38
16	Kungabesöket den 11 februari 1912	40
17	Lokala medias rapport om kungabesöket	43
18	Uppbrottet	49
19	Epilog och Källor.	50

1. Kumlabygden med omnejd.

Namnet Tärna och Tärna kyrkby

Från Svenskt ortnamnslexikon (Språk-och folkminnesinstitutet Uppsala) citeras följande beträffande ortnamnet Tärna. *"**Tärna** Sn, Simtuna hd Uppland. Terna 1344. Socknen har sitt namn från en by (nu kallad (Tärnaby) strax nordväst om Tärna kyrka. Det innehåller den dialektala sidoformen tärn av tjärn, sannolikt med syftning på en nu försvunnen tjärn mellan kyrkan och Tärnaby".*

Foto: Wikipedia.

Tärna kyrka ligger i Tärna kyrkby invid riksväg 70, mellan Sala och Enköping cirka fem kilometer söder om Kumla kyrkby. Kyrkan är församlingskyrka i Tärna församling. Det antas att den ursprungliga stenkyrkan på platsen uppfördes på 1200-talet, men uppgifter om att kyrkans äldsta delar uppfördes runt år 1300 finns också. Folkhögskolans namn *Tärna* härstammar således från grannsocknens *Tärna* församling, och inte från Kumla kyrkby, där skolan är belägen. Mer om detta lite längre fram.

Kumla kyrkby.

Foto: Wikipedia.

Från Svenskt ortnamnslexikon (Språk-och folkminnesinstitutet Uppsala) citeras följande beträffande ortnamnet Kumla.

***Kumla** sn, Övertjurbo hd, Västmanland (ad) ecclesiam cumblum 1312. Sockennamnet innehåller kummel (grav) minnesmärke (kumla) sannolikt med syftning på nu försvunna kummel vid kyrkan. Strax söder om kyrkan har i sen tid vuxit fram en mindre tätort som gett namnet Kumla kyrkby.*

Kyrkan uppfördes av gråsten omkring år 1300 och hade då långhus och en fristående klockstapel. Under senare delen av 1400-talet ersattes det platta innertaket av trä med stjärnvalv av tegel och försågs med kalkmålningar utförda av Albertus Pictor. Enligt ett visitationsprotokoll från 1630 ägde detta rum år 1482.

Byn var ett utpräglat bondesamhälle som växte upp kring sockenkyrkan. Sockennamnet Kumla finns noterat första gången 1312. Kumlas ursprungliga bebyggelse var troligen äldre än kyrkan som stod färdig i början på 1300-talet.

Kumla kyrkby var liksom de närbelägna byarna fram till mitten av 1850-talet tätt bebyggda. Den stora jordreformen med ”1827-års laga skifte” och dess ca 40 åriga genomförande kom att förändra byns utseende. Byarna glesades ut, i och med att gårdarna sträcktes ut och bildade nya hemman s.k. utgårdar. Efter bygatan fanns kyrk stallarna. Där gick den gamla

förbindelsen ”Kumlavägen” som i sin förlängning gick till Vads och Ranstaby och vidare till Hallsta by i Romfartuna.

Kumla kyrkby utvecklades efter det att järnvägslinjen Sala-Tillberga-Västerås blev färdigbyggd 1875. Järnvägsbygget medförde att kyrkbyn började blomstra. Här kom att finnas järnvägsstation, telegrafstation andelsmejerier, affärsrörelser, flera småindustrier och nybyggnationer av småhus. Dessutom tillfördes kyrkbyn en Folkhögskola som på sitt campus bidrog med mer eller mindre konstanta bygg och anläggningsarbeten som i sin tur bidrog till ökad aktivitet i Kumla kyrkby.

Befolkningsförhållanden i Kumla socken åren 1876, 1880 och 1912. Här är hela socknen inräknad och inte Kumla kyrkby isolerat.

År	Folkmängd	Kommentar.
1876	1464	Tärna Folkhögskolan startar, och Holmbergska epoken tar sin början. Källa: Assar Jansson Ur Kumla Sockens Historia.
1880	1545	Nya skolbyggnaden står klar och invigs Källa: Assar Jansson Ur Kumla Sockens Historia.
1912	1660	Holmbergska epoken tar sitt slut Källa: Assar Jansson Ur Kumla Sockens Historia.
2015	184	Avser enbart Kumla kyrkby. Källa: Wikipedia..

Åsen och dess närboende.

Kumla kyrka liksom prästgården är belägna på Åsen” som är en blindtarm till den gigantiska ”Badelundaåsen” vilken var den urgamla vägen från Mälardalen upp till Dalarna. Vid Brunbäck, söder om Avesta, och vid Grådö, söder om Hedemora, möts Badelundaåsen och Dalälven. Just åsen och älven har historiskt varit de viktigaste färdvägarna upp mot Bergslagen och Siljansbyggden. Nyttjade man Badelundaåsen och dess stigar med sina slutdestinationer så kom man troligtvis till rätt mål utan GPS. Här gick såväl två som fyrfotade däggdjur, malmforor och andra transporter. Här trampade dalkarlarna med sin åtföljande tross när de anslöt sig till Engelbrekts upprorsarmé 1464 i Haraker, och Gustav Vasas trupper i slaget om Västerås 1521. Dalupproret 1743 hade Badelundaåsen som färdväg i sin marsch mot Stockholm. Strategiskt uppsamlingsställe, och knutpunkt var Hallsta by i Romfartuna som med dagens synsätt skulle kunna jämföras med Avesta/Krylbo, och kom att utgöra dåtidens lokala knutpunkt för det vandrande Dalafolket.

En lokal muntlig tradition låter meddela att det på åsens krön intill grusgropen mot *Hallsta* finns en kvarvarande rest av den urgamla och ursprungliga vägen på Badelundaåsen. Den som förband Mälardalen, Bergslagen och Dalarna. På orten benämnd som *Storstigen*.

Källa: Wikipedia.

Åsen sträcker sig från krönet på Rv 723 invid Hallsta:s grusgrop och fram till Sör Husta by i Kumla. De på orten boende i Kumla kyrkby, Vads by och Ransta by har sedan generationer lokalt tillbaka alltid benämnt åsen som "*Åsen*" och inget annat.

På folkhögskolan uppgraderades åsen namnmässigt till *Kyrkåsen*. Något annat namn än *Kyrkåsen* var inte gångbart för oss utsocknes elever som gick på skolan under 1960 – talet. Studiekamrater från de närbelägna byarna ställde sig undrande till namnförändringen från *Åsen* till *Kyrkåsen*.

Ändå samma ås som den i kringliggande litteraturen av och till också benämnts som *Ranstaåsen*, *Vadsåsen*, och *Kumlaåsen*. För boende i byarna har åsen sedan generationer alltid hetat *Åsen* och ingenting annat, och det kommer den också att förbli! Vägen som går både på, och parallellt med *Åsen* har alltid benämnts *Kumlavägen* och så skall den också även i fortsättningen få heta!

Så här i stora drag såg trakten ut, och det var vad man möttes av kring åren 1875-1876 då man som tågresenär klev av tåget vid den nya stationen *Tärna* i Kumla kyrkby.

2. Förberedelsen.

År 1874. Fröet sås till starten för Vestmanlands läns Folkhögskola.

Den 5 september 1874 såddes fröet till Vestmanlands läns Folkhögskola. En artikel var då införd i *Vestmanlands Läns Tidning (VLT)* med rubriken "*När skall Vestmanland få en folkhögskola?*" Fröet hamnade i god jordmån och hade bra grobarhet. Lantmannapartiet i Västmanland engagerade sig i frågan.

Jan Andersson i Lyftinge Romfartuna skrev en motion till Landstinget hösten 1874 om upprättande av en folkhögskola på tjänlig plats i länet. I riksdagen verkade samtidigt Johan

Erik Johansson Forneby Möklinta, han var tillika landstingsledamot och stöttade Jan Anderssons, samma förslag.

1875. Planerings- och politiska aktiviteter.

Hushållningssällskapet beviljar den 14 mars årligt anslag till den planerade folkhögskolan och utser två representanter till den blivande styrelsen. Ett upprop på Västerås slott den 16 augusti 1875 ordnat av landshövding R. Carpentier, och biskopen C.O. Björling resulterade i att *Vestmanlands läns folkhögskoleförening* bildas (nu Tärna Folkhögskolas Elevförbund).

Tre veckor senare den 7 september 1875 togs beslut av Landstinget Västmanland om att inrätta Vestmanlands Läns Folkhögskola (Tärna). Utbildningsmålet för skolan fastställdes till att:

”gifva ungdomen framför allt de kroppsarbetande klassernas, en förberedelse för lifvet i dess helhet, nämligen för det praktiska arbetet för hemlifvet, för medborgarkallet i kommun, stat och kyrka”.

och

”att införa den vuxna ungdomen i samhällslivet, dana en god medborgaranda, meddela för vardagslivet särskilt lantbrukarens, praktiska insikter samt ge en förädlande inblick i skapelsens sammanhang i naturens former, krafter och verksamhet”.

De ”*kroppsarbetande klasserna*” kom vid skolans begynnelse i praktiken att utgöra söner till traktens välsituerade bönder som ägde de ekonomiska resurserna för att finansiera sonens studier på den nystartade folkhögskolan Tärna. Andra kroppsarbetande klasser inom lantbruket såsom småbrukare, torpare, tjänstefolk (drängar/pigor) blev av ekonomiska skäl inte målgrupperade för att få ”läsa” på folkhögskolan. Det fanns även kritiker till folkhögskola och folkbildning som gjorde gällande att, om man exempelvis skolade in välbärgade bondsöner, vilket var det huvudsakliga elevunderlag på den tiden, till att bli värtaliga politiska agitatorer skulle det på sikt leda till ett patronvälde i samhället menade kritikerna.

Alla som studerat på Tärna, och erhållit benämningen ”*Tärnait*” borde sända en tacksamhets tanke till den redaktör på Vestmanlands Läns Tidning (VLT), som i sin artikel den 5 september 1874 med rubriken ”*När skall Vestmanland få en folkhögskola?*” startade en i länet politisk aktivitet för folkbildningens och folkhögskolans etablering i länet vilket resulterade i att Vestmanlands Folkhögskoleförening bildades.

År 1876 och Tärna Folkhögskola etableras och skolan får sitt namn.

Man skriver nu den 4 januari 1876 då Kumla församling erbjuder den gamla prästgården som tillfällig lokal åt Vestmanlands Folkhögskoleförening I affären ingick att församlingen gratis under en period av fem år skulle upplåta sin gamla prästgård för boende och tillfällig utbildningslokal. Så blev det, och som en tacksamhetsgest till Kumla församling skulle det då vara hedrande att Västmanlands Läns Folkhögskola namngavs efter den ort där den kom att vara verksam som t.ex. *Kumla by Folkhögskola*. En koppling till ortens namn, i en historisk

kulturbygd med anor tillbaka till järnåldern, och en kyrka från högmedeltiden med sina grandiosa medeltidsmålningar.

Foto: Bildarkivet Tärna Folkhögskola.

Men så blev det inte! Det blev inget av med *Kumla kyrkby Folkhögskola*! Här hade Kungl. Maj:t året innan satt ned foten vad gäller namngivningen på de nya stationerna vid den då sedan 1874 påbörjade järnvägslinjen mellan Tillberga och Sala som invigdes 1875. Det nybyggda stationshuset i Kumla kyrkby fick inte heller ha namnet *Kumla kyrkby Station*. Stationsnamnet *Tärna* hämtades då från Kumlas grannsocknen *Tärna* i Simtuna härad Uppland. Motiveringen till beslutet var att man skulle undvika förväxling med staden Kumla i Närke.

Därav följer att skolan med sitt ingångsnamn *Vestmanlands läns Folkhögskola*, av praktiska kommunikationsskäl sekundärt erhöll namnet *Tärna Folkhögskola*. Ytterst är det således Kungl. Maj:t som satt på nyckeln till skolans namn. Stationen var aktiv i 93 år, och drogs in 1968, vilket medförde förändrade kommunikationer för såväl Kumlabor och *Tärnaiter*.

Sammanfattningsvis så fick församlingsnamnet *Tärna* i Simtuna ge namn åt *Tärna Järnvägsstation*, som i sin tur gav namn till en folkhögskola *Tärna folkhögskola*, där det växte en tall som blev skolans vårdträd, och erhöll namnet *Tärnatallen*. Någon ”Kumla kyrkby folkhögskola” blev det inte. Det muttrades lite i stugorna beträffande namngivningen, men det gick snart över.

Namnet *Tärna Folkhögskola* var redan vid starten 1876 etablerat, dock lät byggherren Landstinget under byggnadstiden (1876 – 1880) tillföra inskriptionen *Vestmanlands läns Folkhögskola* över stora entrén på skolans framsida. Inskriptionen kvarstod i 48 år fram till

1928 då skolbyggnaden höjdes en hel våning från 1,5 plan till 2,5 plan, och då Västmanlands landskapsvapen ersatte texten.

Foto: Bildarkivet Tärna Folkhögskola.

Rekryteringen.

Tjänsten som lärare och föreståndare för Tärna Folkhögskola var utlyst, och hade lockat ett 20-tal sökande varav hälften hade militär bakgrund. Där fanns även flera sökande som var lärare med meriter från läroverk.

Blickarna kom att riktas på en 23-årig man med fördelaktigt utseende. Hans namn var Teodor Holmberg (1853 - 1935) kommen från ett prästhem i Gärdslov församling Skåne. Teodors far Lars Holmberg var teologi doktor, kontraktsprost, och tillika riksdagsman. Han hade en tolerant, och reformvänlig uppfattning med sympati för frikyrkor, och vidgat lekmannainflytande. I den miljön växte Teodor upp, och den blev tidigt vägledande för honom. Teodor hade tagit studenten i Malmö 1871.

Under ett avbrott i examensstudierna vid Lunds Universitet erhöll Teodor ett lärarvikariat på ett år vid Sveriges första folkhögskola *Hvilans folkhögskola*, hos den legendariske folkhögskoleledaren Leonard Holmström, vilket givetvis fans med i hans CV.

Foto: Riksarkivet.

Teodor Holmberg utses till skolans första föreståndare.

Vid referenstagningen framkom att Holmström var mäktigt imponerad över Teodors visade intresse för folkbildningens utveckling. Det ryktes i de rätta trådarna, till landstingets i Vestmanlands ”rätta beslutsfattare”. Rekryterarna hade nu gjort sitt. Teodor tillfrågades och mottog stolt erbjudandet, med vändande post, att han accepterade detsamma. Men först skulle han avlägga sin examen, ta en fil.kand. i historia och nordiska språk i Lund.

Manegen var krattad för en nybakad 23-årig fil.kand. med ringa arbetslivserfarenhet, men med goda vitsord, till att bli Tärna folkhögskolas första lärare tillika föreståndare och även direktör. Allt sockrades med att en ny skolbyggnad skulle uppföras, och de facto att han i egenskap av direktör också skulle erhålla en ordinarie plats i skolans styrelse. Teodor tackade givetvis ja! Karriären var inledd, och en legendar, inom den svenska folkbildningens historia tog nu sin början på den vindpiskade slätten i bondesamhället Kumla kyrkby.

Ritningar var redan klara, och bygget skulle inom det snaraste påbörjas. Det beslut som tagits av Landstinget innan Teodor satte sin fot i Kumla kyrkby var att uppföra en 1,5 plans byggnad i herrgårdsstil som framtagits av John Ohlanders ingenjörbyrå i Västerås.

Han blev så överväldigad över framtidsutsikterna att han så fort det lät sig göras uppsökte telegrafstationen i Kumla kyrkby, och sände följande budskap till sin trolovade Cecilia (Bååth – Holmberg 1857-1920) ”*Fyra små rum och en stor ljus framtid*”.

Budskapet gällde den blivande Tärna Folkhögskola. Telegrammet fick önskad effekt! Cecilia kom så fort hon kunde med anlitande av dåtidens tågkommunikationer. Äktenskap ingicks 1877. Det blev en tidsperiod på fyra år som han och Cecilia vistades i den gamla prästgården innan den nya skolan 1880 stod färdig.

1876 och ankomsten till Kumla kyrkby.

Kumla kyrkby var 1876 en utpräglad lantbruksbyggd med medeltida historiska inslag till vilken den 23-årige nyexaminerade skånske akademikern Teodor Holmberg anlände efter en

lång och tröttande tågresan från Skåne. Äntligen var han framme vid slutmålet järnvägsstationen *Tärna* i Kumla kyrkby.

På stationen *Tärna* i mottogs han, och hälsades välkommen av företrädare för *Vestmanlands Folkhögskoleförening*, och traktens lokala honoratiores. Kontrasterna mellan storstäderna Malmö/Lund, och den agrara miljö som Kumla kyrkby uppvisade år 1876 behöver inte kommenteras.

3. Teodor och Tärnatallen.

Efter välkommandet på perrongen bar det iväg upp till ”Kyrkåsen” och den gamla prästgården. Här skedde en föredragning och en presentation som imponerade på Teodor.

Här syns den gamla prästgården, provisoriet för Tärna folkhögskola som 1876 startade sin verksamhet innan skolans huvudbyggnad stod färdig 1880. Fotokälla: *Ur Kumlas Historia/ Assar Jansson*

Teodor möter Tallen.

När förevisningen av provisoriet prästgården var genomfört bar det iväg ca: en halv kilometer västerut. Till det från Kumla kyrka, och av Landstinget införfärvade markområdet där skolan skulle uppföras. Det var ett kalt vindpinat lergärde. På gärdet som tidigare ägts av kyrkan tronade det en ensam självsådd Tall (*Pinus Sylvestris*), som var gammal redan då! Knotig med spretande grenar, och märkt av tidens tand men med en utstrålande välmående imponerande grön växtkraft.

Foto: Tommie Karlsson Tärna Folkhögskola.

Det blev från Teodors sida kärlek vid första ögonkastet. Det troliga är att det låg i Teodors eget intresse om att få tallen skyddad genom att få den efter honom uppkallat namngivet *Livsträd*. Planerarna och byggarna uppmärksammades härpå att för framtiden skydda och bevara tallen, vilket också blev fallet.

Nu blev det inget Livsträd. Oaktat att makarna Holmberg beskrivits som egocentriska och självbespeglade, så hade Teodor ändå självinsikten, och det då goda omdömet om att inte marknadsföra sina tankar till styrelsen att få tallen till ett efter honom personanknutet och namngivet Livsträd.

Tallen fick i stället ikläda sig rollen som skolans *Vårdträd*, och kom att benämnas *Tärnatallen*. Myten för och kring *Tärnatallen* är följande.

”Så länge Tärnatallen skolans vårdträd är levnadskraftig, och växer, så avlöser skolans elevgenerationer varandra, men om vårdträdet dör kommer eleverna att lämna skolan vilken då också medför att skolan kommer att upphöra”.

Trädet var också omgivet av fler mytologiska sägner, såsom att det var hemvist för skolans tomte, feer, och alver. I det gamla bondesamhället hade man djup respekt för gamla träd som i århundraden stod rotade på samma plats. Man såg dem som en länk mellan generationerna, och det faktum att träd har sina rötter i jorden och att grenarna sträcker sig upp mot himlen uppfattades som ett tecken på att de hade särskilda förmågor.

Primärt självsådde och rotade sig tallen på kyrkans mark där den också växte upp som en namnlös och vanlig tall. *Tallen* fanns på goda skäl på plats flera hundra år före skolans bebyggelse.

År 1926, jubilerade Tärna med sina 50 år. Till jubileet, och 14 år efter det Teodor slutat på Tärna skriver han en hyllningskantat till *Tärnatallen* som också framfördes på jubileet.

Under årens lopp från 1880 då skolan stod färdig, och fram till nutid så har *Tärnatallen* tagit sig an eleverna under sina djupa gröna grenars skugga. Beräkningar enligt mtp. metoden (*mellan tummen och pekfinger*) har det ”skattats” att ca.5 000 – 6 000 elever under årens lopp har passerat både under och förbi tallens gröna grenar.

Härmed avslutas den historiska redogörelsen för *Tärnatallen*, men historien lever vidare i, och med att Elevförbundet under år 2022 börjat engagera sig i tallens fortsatta status. Vi återgår till skolan och paret Cecilia Bååth-Holmberg och hennes make Teodor Holmberg. Här i berättelsen fortsättningsvis, och för enkelhetens skull benämns paret som *”Holmbergarna”*.

4. Holmbergarna och ortsbefolkningen.

Nu kommer Cecilia in i bilden, och även hon kommer till Kumla kyrkby!

Telegrammet om *”fyra små rum och en stor ljus framtid”* fick en omedelbar önskad effekt. Cecilia transporterade sig från Malmö, med ångtåg och lika många byten som Teodor. Cecilia klev av tåget vid järnvägsstationen *Tärna* i Kumla där hon mottogs av sin väntande Teodor.

CECILIA BÅÅTH-HOLMBERG

Foto: Wikipedia.

När Cecilia vid fyllda nitton (19) klev av tåget vid stationen, stegade hon sig nästan direkt in i den gamla prästgården, belägen på Kyrkåsen cirka 200 meter från det då nybyggda stationshuset.

Här hamnade hon verkligen på vischan, i ett utpräglat bondesamhälle. För såväl Cecilia liksom för Teodor blev förstagångsintrycket av Kumla väsensskilt från storstäderna Lund och Malmö. För Cecilia blev det en minnesvärd upplevelse i ordets rätta bemärkelse men hon härdade ut. I den gamla prästgården vistades paret i fyra år innan den nya skolan som också inkluderande bostad stod färdig 1880.

Året därpå 1877 gifter sig Teodor och Cecilia. Anpassade sig till kyrkbyn, och dess sociala liv gjorde aldrig Cecilia. Hon behöll flicknamnet, det adliga Bååth, med tillägget Holmberg. Giftermålet medförde att hon måste lämna den skånska miljön i Malmö och Lund. Hennes täta resor till Danmark och Tyskland upphörde, liksom hennes täta personliga kontakter med den akademiska världen i Lund och Malmö.

Cecilia var född 1857 och hade tre syskon. Mamman hette Alfilda Lundberg, och hade tyskt påbrå med släktförbindelser kvar i Tyskland. Gemensamt med Teodor var att Cecilia också kom från prästhem. Hennes far Lorentz Bååth, var kyrkoherde i Hammarlöfs församling. Han dog i tidig ålder medan Cecilia ännu var en liten flicka. Utöver den traumatiska upplevelsen över att ha förlorat sin far i unga år, så drabbades den kvarvarande familjen av en brandkatastrof som ödelade familjens boende, och där större delen av familjens tillhörigheter gick upp i rök.

Som 7-årigt flickebarn (1864) mötte Cecilia sin kungliga idol för första gången, och det var ingen mindre än Karl XV som vid ett av sina Skånebesök träffade flickebarnet, och spontant förde en kortare dialog med henne. Samtalet resulterade i att Cecilia redan vid så unga år placerade Karl XV på en piedestal och gav honom en livslång idolförklaring.

Hon genomförde sina gymnasiestudier vid flickpensionen *Tekla Åbergs högre läroverk för flickor* i Malmö där hon tog sin mogenhetsexamen. Skolan som var omtalad för sin Schartauanska stränghet, gick stick i stäv mot den "Grundtvigianska" rörelsen som både hennes och Teodors föräldrar sympatiserade med.

Cecilia var en sann vän av det Tyska kejsardömet och dess företrädare kejsare Wilhelm II. Hennes sympatier för kejsardömet medförde att Teodor kom att revidera sina under studieåren tillförvärvade liberala åsikter. Genom sina tyska släktförbindelser blev Cecilia redan i ungdomsåren väl förtrogen med tysk kultur, speciellt Weimarklassicismen och dess företrädare skalden/filosofen Schiller som hon beundrade för hans retoriska idealism och personlighet vilket tilltalade henne så pass mycket att hon 1905 publicerade en biografi över Schiller. I biografen meddelar Cecilia sin beundran av Schiller, och i följande citat "*Inte endast lade han glans över min barndom, men verkade sporrande och eldande på hela min levnad.*" cementerar hon sin vördnad för Schiller.

Hennes karriärbana var nu utstakad till att bli rektors fru vid Tärna, den nybildade folkhögskolan i Västmanland. Ett ungt par, han 23, hon 19, hade fått förtroendet från såväl Landstingspolitikerna som Hushållningssällskapet att forma en folkhögskola från ett s.k. nolläge. Så gjordes det också!

Man skriver nu år 1876, och en fyraårig bygg period påbörjades. Under tiden som skolan byggs och undervisningen sker i gamla prästgården verkar Cecilia som någon form av volontär och oavlönad lärarassistent åt Teodor. Men fem år senare (1881) kommer Cecilia in i "rullorna" då den första kvinnliga sommarkursen öppnas med Cecilia som ledarinna.

Teodors anpassning till Kumla kyrkby.

Till Kumla kyrkby anpassade sig Teodor väl, fattades bara annat. Han hade ju fått "tjänsten" som skolans första föreståndare, och dessutom var han föredragande i skolans styrelse med ett betydande inflytande på styrelsen! På kyrkbyns sociala rangskala placerade han sig högt. Av ortsborna i Kumla kyrkby betraktades han ändå som "fryntlig" med "humör" och styrd av Cecilia.

Enligt obekräftad uppgift undervisade Teodor i endast 6 år av de 36 år han vistades på Tärna. Övriga 30 år ägnades åt administration i kombination som skribent, samhällsdebattör och ett författarskap som i sin tur låg till grund för dåtida samhällsdebatter.

"Holmbergarna" betraktades fram till unionsupplösningen 1905 som "lysande" inom den svenska folkbildningens historia. Makarna Holmberg engagerade sig i nybyggnationen av skolan parallellt som de meddelade sin undervisning. Man var alerta och tillämpade gjorda pedagogiska erfarenheter, och administration från Hvilans folkhögskola som nu fick stå som modell för Tärna, varvat med sina egna idéer i förmedlandet av folkbildning, och hur denna skulle byggas ut, och förädlas.

Cecilias anpassning till Kumla kyrkby.

Att Teodor anpassade sig hyggligt till Kumla kyrkby råder det inget tvivel om. Värre var det med Cecilia som under sin 36-åriga vistelsetid på Tärna hade en "knackig" acklimatiseringsprocess i umgänget med den lokala ortsbefolkningen. Umgänget var att betrakta som minimalt. Dialektala språkförbistringar har anförts som en av flera orsaker, och man hade av olika skäl svårt att kommunicera med varandra.

Men den egentliga orsaken till det bristande sociala umgänget med ortsbefolkningen var, att man därifrån betraktade Cecilia som ”fin och lite förmer” än Kumlas hårt lantarbetande befolkning. Min svärfar Hugo Lundin (1900 - 1992) från Vad i Ransta var 12 år när makarna Holmberg flyttade till Stockholm. Av sin far, hade han i sin tur hört berättas att ortsbefolkningens omdöme om Cecilia var ” *En högfärdig kvinna med näsan i vädret och som inte ville umgås med vanligt folk.* ” Även under högmässan i Kumla kyrka kunde (eller ville?) makarna Holmberg inte beblanda sig med allmogens kyrkobesökare. Man satt själva i sin kyrkbänk.

Hennes blod var adligt ”blått” (ätten Bååth), med vapen i Riddarhuset. Hon uppfattades ha en socialt överlägsen attityd med en akademisk fernissa trots att hon inte var någon akademiker, och har beskrivits ha haft en elitism i sitt synsätt på den breda massan av de kroppsarbetande i Kumla kyrkby.

Själv var hon medveten om att hon inte tillhörde de kroppsarbetande klasserna. Den ende som var någorlunda jämbördig med henne var hennes Teodor även om han stod henne ”snäppet” under. Därefter kom i samhällsstegen kyrkoherden, och klockaren tillika folkskolläraren.

Sin egen uppfattning om isolering medförde ett rop på mamma, och en dotters omsorg om sin åldrade moder. Från Skåne och Hammarlöv kom Cecilias mamma Alfhilda Bååth, (f Lundblad), och bosatte sig på skolområdet. Nu var man tre på campus Tärna som talade den Malmöitiska dialekten, och inom Salaorten blev det fyra. Cecilias moster Marie Louise Ågren, (f. Lundblad) var sedan 1863 bosatt, och verksam i Sala där hon var gift med tryckeriägaren Julius Fredrik Ågren kommen från Asarum i Blekinge.

Cecilias mor Alfhilda avled 1899, och är med största sannolikhet begravd på Kumla kyrkogård.

Cecilia har av och till har betraktats som skolans informella föreståndare. Hon har beskrivits ha haft en stor organisatorisk talang, viljestark, och med en neurotisk verksamhets beteende, som tog sig uttryck i ett energiskt påverkansarbete på Teodor i uppbyggnaden av folkhögskolan.

Med en underblåst stridbarhet styrde, och ställde hon på skolan, och har vid sidan av sin organisatoriska talang beskrivits vara ”jag stark” ha haft ”skinn på näsan”, och en kvinna som ”visste var skåpet skulle stå”.

Hon lanserade sina tankar, idéer för Teodor vilken i den kringliggande litteraturen betraktats som underkuvad gentemot Cecilia. Men lojal som han var till sin Cecilia så förde han ändå fram Cecilias resonemang till skolans styrelse. Såvida inte Cecilia själv deltog i styrelsemötena som adjungerad, (utan rösträtt) och kunde ikläda sig rollen som föredragande inför styrelsen.

Cecilia var energisk och kom att bli känd i vida kretsar som både nyskapare inom folkbildningen och som författare.

Från tidskriften ”Folkhögskole- veteranen nr 4/2017” beskriver här forskaren, metodiklektorn folkhögskolläraren Marianne Marcusdotter (1931-2022) Cecilia som den dynamiska person hon var. ”*Cecilia Bååth-Holmberg var en enastående pedagog och långt före sin tid beträffande folkhögskolemetodik. Hon inrättade en skola för husmödrar på landet som omfattade ett jordbruk på 10 tunnland, ladugård, och uthus, skolköskloaker, matsal,*

ekonomibyggnad med tvättstuga, strykrum, mejeri och ostkammare. Hon ville skapa en helhet, en skola med undervisning och praktisk övning i alla sysslor som utförs av kvinnor på landet inte bara matlagning, bakning och städning, utan även skötsel av ladugård, smådjur och trädgård. Hon ville att eleverna skulle iaktta och reflektera och lära sig förstå alla handlingar”.

Någon kvinnosakskvinna var hon inte, men hon engagerade sig för att lantbrukshållens kvinnors hade rätt till studier inom folkbildningens ramar.

5. Skolstarten.

År 1876. Första lektionen och elevperioden tar sin början.

Skolstarten och dess avslut var styrt av lantbruket! Höstbruket skulle vara avklarat, och vårbruket inte ha påbörjats! Mellan höstbruket, och det kommande vårbruket kom den manliga huvudkursens två terminer att inplaneras. Ett 45-tal manliga elever sökte till den första vinterkursen, och ett 35-tal elever infann sig den 1 november 1876 till den första lektionen i Kumla gamla prästgård. Året därpå (1877) höll den nystartade folkhögskolan på att gå omkull då endast ett 15-tal elever infann sig. Efter lanseringar i dåtidens media tog sig elevantalet, och skolan kunde fortsätta sin utvecklande verksamhet.

Bondepraktiken var vägledande, och datumet den 1 november ansågs som passande, och kan sättas i samband med att höstbruket inkluderande slaktmånaden (oktober) var avklarat. Arbetet hemma på gården lugnade ned sig, och den arbetskraftsresurs som den blivande eleven besatte kunde frikopplas från för studier på den nya folkhögskolan.

Tillkom också de på de större gårdarnas personalrörlighet gällande statare. ”Slankveckan” som alltid inföll den sista veckan i oktober, som var den enda vecka på året då ”statare” enligt då gällande lag fick vara lediga, och kunde byta husbonde. ”Slankveckan” fick sitt namn då den var oavlönad, och man fick föda sig själv. Den inleddes alltid med flytt dagen. Sammanfattningsvis så var det lantbruket med dess brukarperioder som var styrande för vinterkursernas förläggning på Tärna Folkhögskola.

Något internt fanns inte att tillgå utan de manliga eleverna inhystes i trakterna kring Kumla kyrkby. Det blev till att fotvandrade i kyla, snö och i ur och skur. Det idoga traskandet från inackorderingsboendet till prästgården tur och retur, och sedermera till den nya skolbyggnaden medförde att de styrande ansåg gymnastik inte var behövligt. År 1902 färdigställs det manliga elevhemmet ”Mannhem”, och fyra år senare 1906 kom gymnastik på schemat i och med att Gymnastikhuset togs i bruk.

Föreståndaren Teodor med sin trolovade Cecilia genomförde de första lektionerna, och här ställer man sig osökt frågan: – Kunde man verbalt kommunicera med varandra?

En dialektal krock kan inte uteslutas. Här kom en Skånsk dialekt polerad med akademisk fernissa att ställas mot studiehungriga ortsbor med sin dialekt, och begränsade ordförråd. Deras grundutbildning sträckte sig till undervisning av klockaren Södergren i Kumla kyrkbys Klockarskola, och där var man ”ljusår” från den akademiska Lundavärlden. I den gamla prästgården drog sig paret Holmberg fram till den 30 oktober 1880 då den nya skolbyggnaden invigdes, där man fick också tillgång till egen ”tjänstebostad”.

Till titlarna "Författare" och "Skriftställare" kunde Cecilia nu även tillfoga "Rektorska", "Direktris och "Lärarassistent". Mer titlar skulle tillkomma under 1882!

6. Den materiella utvecklingen.

Under den Holmbergska epoken (1876 -1912) pågick en ständig utveckling och utbyggnad av campus. Det byggdes som aldrig förr på Tärnaområdet. Här kan man verkligen tala om en byggboom som formade Tärna.

1876. påbörjade byggandet av skolan.

Foto: Bildarkivet Tärna Folkhögskola.

1880. Nya skolbyggnaden färdigställs, och tas i bruk.

Det sedan 1876 påbörjade skolbygget avslutas 1880, och den 30 oktober samma år invigdes den nybyggda skolan. På plats och som skolans hedersgäst fanns vårdträdet *Tärnatallen*. Influerad i sin exteriör från de Västmanländska herrgårdarna syns här skolhuset med *Tärnatallen* i sin bakgrund. Fotot är från 1903.

1891 "Svalboet" inköps av landstinget till lärarbostad, och skolområdet utvidgas med intilliggande skogsbacke, arrenderad av Kumla prästgård.

1902 tas det nya elevhemmet "Manhem" med lokaler för elevhushållet i bruk.

1904 Innerbelysningen i skolhuset uppgraderas från fotogenlampor till Acetylenbelysning

1906 Stod gymnastikhuset färdigt och togs i bruk.

1908 Husmodersskolans – den kvinnliga folkhögskolans andra årskurs öppnas i nybyggnaden "*Kvinnofrid*."

1908 Minnesstenen om Wilhelm von Schwerin reses och invigs.

1910 erhöll Lanthushållslinjen ett småbruk på 5 ha och nyuppförda ekonomibyggnader.

1911 tillkom den nya elevbostaden *Lyran*. Ett vattenverk (vindpumpverk) installeras på Åsen vid kyrkan med ledningar på ½ km till skolan. Det fanns ytterligare ett elevhem vid namn "*Hemlyckan*." Dess tillkomstår är okänt, men borde ha tillkommit någon gång under tidigt 1900-tal.

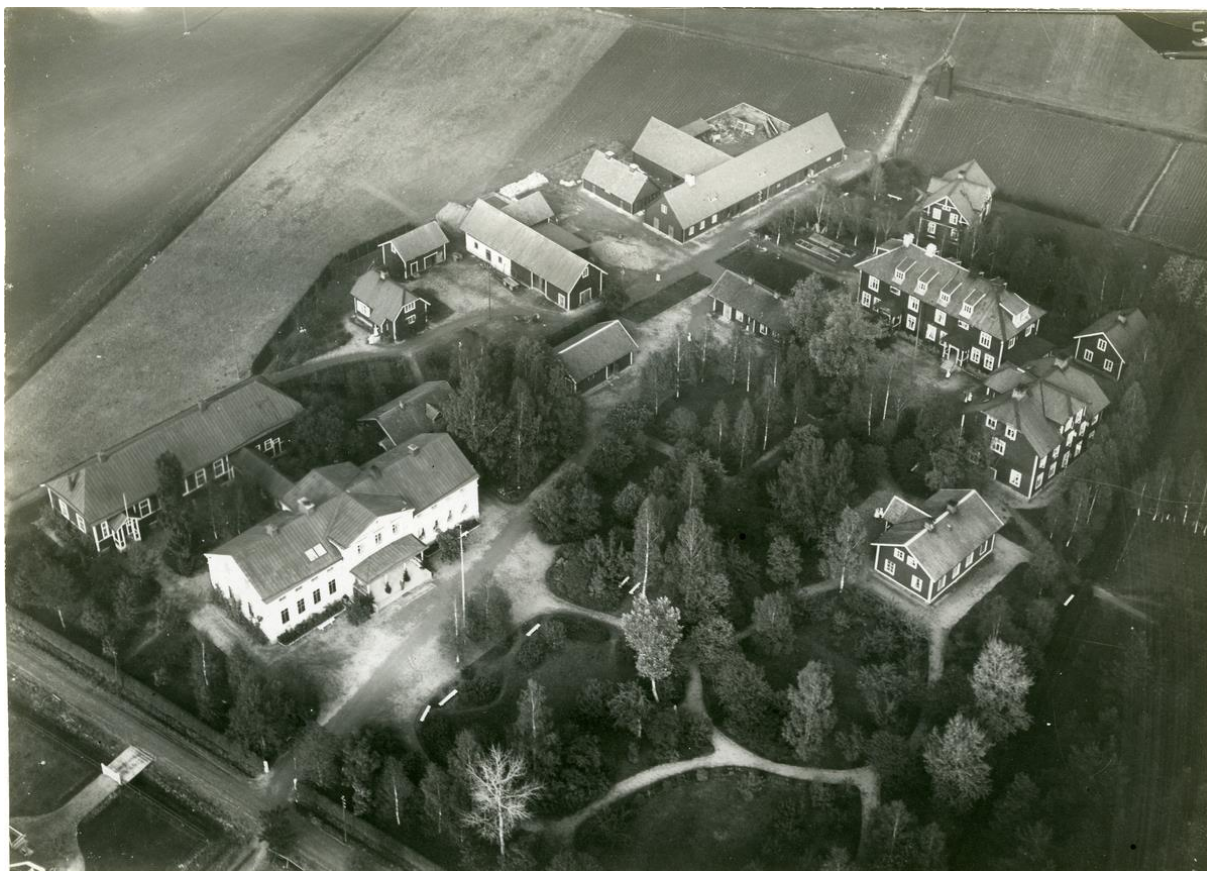

Foto: Bildarkivet Tärna Folkhögskola.

Här har en betydande mängd byggnader och uthus tillkommit sedan skolan invigdes 1880, och här ser man Tärna området (campus) från ett flygfoto taget någon gång före 1928 med skolans herrgårdsliknande 1,5 halvplans byggnad och Gymnastikhus i centrum.

Skolan är flankerad av ett antal byggnader och elevhem. Här finns Lantmannaskolan och Lanthushållsskolan samt "Husmodersskolan" – den kvinnliga folkhögskolans andra årskurs som öppnas i nybyggnaden "*Kvinnofrid*". (Huset på 2,5 plan är på bildens högra sida ligger i mitten mellan de båda husen på 1,5 plan).

Tärna Folkhögskola hade nu utvecklat sig till att bli en enklav inom Kumla kyrkby och även Sala. Lägg märke till husen med skorstenar. Det var vedeldning och utedass på den tiden! Rinnande färskvatten kom 1911. El och dess installationer kom 1917.

7. Den immateriella utvecklingen.

1881. Start av första sommarkursen för kvinnor.

Den 4 maj 1881, ett halvår senare efter det den nybyggda skolan tagits i bruk var det premiär för *sommarkurser för kvinnor* på Tärna. Den kom att benämnas *den kvinnliga folkhögskolan*. Initiativtagare till att kursen kom till stånd, var givetvis Cecilia med assistans av Teodor. Skolans styrelse knöt an Cecilia som blev sommarkursens första föreståndarinna, och dito lärare en funktion hon innehade i 32 år.

Som modell stod den sedan 1873 kvinnliga sommarkursen vid Hvilans Folkhögskola. Efter giftermålet 1877 med Teodor kunde hon tituleras alternativt både som direktris och rektorska. I och med öppningen av *"Kvinnofrid"* och kvinnliga folkhögskolan begåvades Cecilia med ytterligare två titlar nämligen *"Stiftarinna"* och *"Förste Föreståndarinna"*, där den senaste titeln troligen var en klar markering var hon stod i rangskalan gentemot de övriga lärarna i lärarkåren. De skulle veta sin plats, oaktat att hon saknade formell lärarkompetens.

Tre år senare 1884 skaffade hon sig någon form av lärarbehörighet via auskultations utbildning på Viggo Ullmans folkhögskola *"Utgarden"* i Seljord, Telemarken Norge.

Med dagens synsätt så hade Cecilia två halvtids arbeten. På den ena halvan var hon den kvinnliga sommarkursens föreståndarinna, och på den andra hälften var hon skribent och författare, och man kan inte undgå frågan vilken titel som brukades i det vardagliga. Troligtvis inte *"Cissi"*?

1882 – 1883 Lantbruksavdelningen gör entré.

Den manliga årskursen utvidgas med en andra årskurs 1882 (lantbruksavdelningen). Efter en ekonomisk felkalkylering beroende på sviktande elevunderlag så läggs lantbruksavdelningen ned efter en vinter 1883, och det dröjde sju år innan den återupptas hösten 1890.

Åren 1882 – 1883 har ansetts i likhet med 1877-1878 som skolans turbulenta år, och det riktades kritik mot verksamheten. Ekonomin och elevavgifterna var ansträngda. Röster höjdes om att folkhögskolan bara vände sig till välbärgade bondsöner.

På den kritiken reagerade den då frisinna Teodor starkt. Han vände sig då till en av initiativ tagarna till att Tärna Folkhögskola kom till stånd nämligen den dåvarande riksdagsmannen Johan Erik Johansson i Möklinta, som engagerade sig i frågan. Resultatet blev att riksdagen år 1883 fattade beslut om att införa ett särskilt anslag så att mindre bemedlade bondsöner kunde beredas möjlighet att studera på skolan. Men det tog en tid av sju år för de byråkratiska kvarnarna att mala, men till slut kunde andra årskursen (lantbrukslinjen) 1890 återupptas, och mindre bemedlade elever bereddes plats på skolan.

"Härlig är jorden" hade premiär 1884 på Tärna folkhögskola.

Cecilia gav ut flera sångsamlingar. Hon finns bl.a. representerad i 1986 års psalmbok med flera psalmer, men ett enda verk har blivit en vida känd översättning är psalm nr 297, *"Härlig är jorden."*

Bakgrunden till psalmens melodi är från August Heinrich Hoffmann von Fallerslebens ”Schlesische Volkslieder” (Schlesiska folkvisor) från 1842, och Hoffmann hade nedtecknat melodin i grevskapet Glatz (Grafschaft Glatz) i dåvarande Preussen. Hoffmann var inspirerad av uppgiften att melodin till den tyska sången skulle vara en korsfararhymn från 1200-talet, en uppgift som det dock inte finns belägg för, då den växte fram i en strävan om att tillskriva "folksånger" mycket hög ålder.

Dejlig er Jorden trycktes första gången i "Dansk Kirketidende" 1850 och den översattes till svenska av Cecilia. Den framfördes på Tärna för första gången i Sverige 1884 av Tärna Kvinnliga Folkhögskola under ledning av Cecilia Bååth - Holmberg. "*Härlig är jorden*" är associationsmässigt sammankopplat med Tärna Folkhögskola, under den lokala benämningen *Tärna psalmen*. Traditionen avslutas alltid den årligt (andra lördagen i maj) återkommande återvändardagen *Tärnadagen* med att de närvarande unisont sjunger "*Härlig är jorden*"

Under min studietid på 1960-talet hade jag ett kvickhuvud till studiekamrat som var ateist ut i fingerspetsarna. Skämtsamt ansåg han att titeln "*Härlig är jorden*" namnmässigt var dedikerad till ortens lantbrukare och agronomer.

8. Norgeäventyren.

1884 Norske vänstermannen Viggo Ullman blir inbjuden till Tärna Folkhögskola.

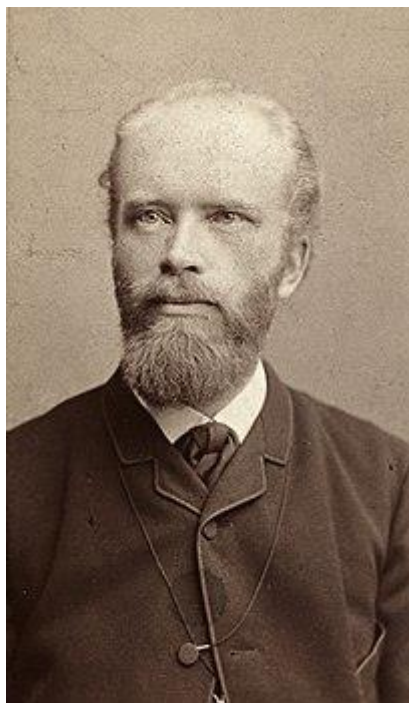

Foto: Wikipedia.

Animositeten mellan Landstingspolitikerna och Teodor började 1884 då Teodor hade inbjudit vännen tillika folkhögskolerektorn, den norske vänstermannen Viggo Ullman (1848-1910), som gäst, och föreläsare till Tärna.

Viggo Ullmann var sedan 1873 föreståndare för en folkhögskola i Norge som 1884 blev förlagd till hans egen gård Utgården i Seljord, Telemarken. Skolan fick namnet "*Viggo Ullmans folkhögskola*". Skolan var en nydanare inom folkbildningen genom att den kunde presentera en kompletterande yrkesutbildning till lärare.

Omkring 1880 kastade han sig in i den politiska striden som agitator för radikala åsikter, och Norges nationella krav samt var en av den Norska vänsterns mest använda folktalare. Åren 1885-1900 satt Viggo Ullmann i det Norska stortinget.

Året är 1884 och Teodor bjuder in norske kollegan Wiggo till att besöka Tärna Folkhögskola. En inbjudan som inte föll i god jord hos länets konservativa landstingsledamöter. De vände sig till skolans styrelse med uppdraget att till Teodor förmedla ledamöternas ställningstagande i det olämpliga med att bjuda in en vänstersympatisör till Tärna Folkhögskola.

Budbärare blev skolans styrelse som fick framföra budskapet. Det hela bekymrade inte Teodor så mycket. Han noterade kritiken och fortsatte med sina litterära strider mot såväl kyrka, landstinget som stat.

Teodor skiljde på sak och person gentemot kollegan Wiggo. Politiskt var de varandras motparter, och Teodor ställde sig inte bakom på Wiggos politiska åsikter och vice versa från

Wiggo. Däremot när det gällde den ”yrkesutbildning” som skolan förmedlade såg Teodor här en möjlighet till en status höjning för sin Cecilia så att hon kunde komplettera sitt CV med en avklarad specialanpassad lärarutbildning.

Cecilia praktiserar hos Viggo Ullman, och träffar Bjørnstjerne Bjørnsson.

Foto: Wikipedia.

Följden av Viggo Ullmans besök 1884, och landstingets kritik blev att Cecilia (för husfridens skull?) följde med Viggo till hans folkhögskola Utgård i Seljord Telemarken. Här vistades hon under sommaren 1884 som läraraukultant, och fortbildade sig i den på skolan framtagna yrkesutbildningen till lärare. På Utgård, och under vistelsetiden hemma hos Viggo, kom Cecilia personligen att få träffa sin litterära skrivkompis och idol Bjørnstjerne Bjørnsson.

Som den vänstersympatisör Bjørnstjerne var, reste han 1884 Norge runt, och agiterade för sina politiska alster. Att han då tog sig en sväng till kompisen Viggo i Telemarken föll sig helt naturligt, förhandsunderrättad som han var, om att Cecilia skulle vistas på Utgård i Telemarken under sommaren 1884.

Den då 27 åriga Cecilia fick nu på plats och ställe, fysiskt träffa sin andra stora idol. Den litterära brevvännen, och den blivande nobelpristagaren i litteratur Bjørnstjerne Bjørnsson 52 år. Den första idolen Karl XV var ur tiden sedan då 12 år tillbaka. Vistelsen i Telemarken och sammanstrålningen med Bjørnstjerne resulterade i en bok av Cecilia med titeln *Bjørnstjerne Bjørnson som författare, politiker och personlighet*. Boken gavs ut på Bonniers 1885.

1884. Norska sedlighetsfejden.

Bjørnstjernes alster, böcker och dramer rörde om i grytan i det Norska samhället. Året innan d.v.s. 1883 Cecilia besökte Wiggo Ullmans folkhögskola pågick den i Norge så kallade *sedlighetsfejden*. Då uppfördes för första gången Bjørnstjernes drama *En Handske*. Pjäsen är ett emancipationsdrama, där den sexuella dubbelmoralen fördöms. Den vände sig mot den fria kärleken, och förkunnade en sexuell avhållsamhet före äktenskapet för både män och kvinnor, och att mannen skulle leva lika sedligt som kvinnan. Helt i linje med Cecilias stränga

victorianska uppfattning, och en Luthersk moralisk känga till Ellen Key och hennes omoraliska ”fria” tankebanor. (Pjäsen översattes sedermera till svenska av Cecilia som samtidigt omarbetade den, med premiär september 1888 på Gefle Teater).

Samma år (1884) som Cecilia är i Norge publiceras i Sverige novellsamlingen ”Giftas” av August Strindberg. Boken drogs in, och förbjöds tillfälligt. Ett stycke i en av novellerna ledde till att Strindberg åtalades för hädelse, och ställdes inför rätta i den så kallade Giftasprocessen men frikändes.

En andra del av *Giftas*, med ytterligare 18 noveller, utkom 1886. Strindbergs ”Giftas” föll inte i god jord hos makarna Holmberg, vilket aldrig August Strindberg som författare, och person heller gjorde. Parterna var under respektives livstid ömsesidigt frostiga, och negativt inställda till varandra.

Under tiden då Cecilia var i Norge, fick Teodor ta över den kvinnliga folkhögskolan (sommarkursen), och ro den i land med andra lärarkrafter som han administrerade över. Uppgiften på Tärna var då att vara skolans föreståndare/director och rollen som samhällsdebattör vilket också tog sin rundliga tid, men några lektioner höll han inte.

9. Holmbergarna och vitterhet.

1885. Fejden mellan Biskop Gottfrid Billing, och Teodor Holmberg.

Med sin övertygelse om frihandel och frikyrka så vässade Teodor pennan till en artikel där han skarpt kritiserade Västerås nya stiftschef biskop Gottfrid Billing för hans avoghet mot de frikyrkliga.

Gottfrid Billing (1841-1925) företrädde en mycket konservativ politisk uppfattning som ibland har kallats för oskariansk efter kung Oscar II. År 1881 blev han professor inom praktisk teologi vid Lunds universitet, och tre år senare blev han utnämnd till biskop i Västerås stift där han kom att fördjupa sina kontakter med kungahuset. Billings fördjupade kontakter var troligtvis en anledning till att han utnämndes till överhovpredikant 1885. Under tiden fram tills han blev biskop i Lund 1898 företrädde han Västerås i riksdagens första kammare på den konservativa bänken.

Artikeln utlöste i landstinget förnyade rabalder. Där beskylldes Teodor för att söka undergräva aktningen för det bestående i stat och kyrka, och han måste lova skolans styrelse att undvika offentlig polemik i fortsättningen.

Ett löfte som det sedan skulle visa sig Teodor tog fortsatt lätt på. En positiv följdverkan av Teodors agerande blev att det lokalpolitiska engagemanget, och ansvaret för folkhögskolan Tärna ökades på ett positivt sätt. Politikerna värnade om skolans angelägenhet och såg den som sitt skötebarn.

År. 1890 publiceras Cecilias mastodontverk ”Karl XV Johan som enskild man, konung och konstnär”.

Foto: Wikipedia.

Då Cecilia var 15 år (1872) avlider Karl XV, och Cecilia har beskrivit sin sorgereaktion på följande rader. *"Jag har alltid känt mig så sympatiskt berörd av den kungapersonligheten; glansen av den låg över min barndom, och då Kung Karl dog, föreföll det mig nästan som om hela världen blivit mig grå"*.

Vid 33 års ålder färdigställer hon 1890 boken ”Karl XV som enskild man, konung och konstnär.” Ett mastodontverk på 700 sidor som av litteraturvetare betecknats som *panegyrisk* (överdrivet lovtal), och är ett enda stort hyllningsverk om Karl XV. Här ställer man sig osökt frågan om Cecilia med sin viktorska moralsyn i sitt lovtal medvetet utesluter och mörkar Karl XV erotiska eskapadar?

"Karl XV har lockat fler levnadstecknare än de flesta av våra monarker, och nästan alla tecknar hans bild med en stundom medlidsam kärlek. Cecilia Bååth-Holmberg, som inte sympatiserade med K:s dryckesvanor och erotiska ostadighet, skildrar honom i ett skimmer av romantisk melankoli, sliten mellan obändighet o svärmisk vekhet". Källa: Riksarkivet/Åke Holmberg.

"Kron-Kalles kvinnobravader och oäkta barn är så många att om bara en bråkdel vore sanna, skulle svenska folket med rätta kunna kalla sig det kungliga svenska folket". Källa: Herman Lindkvist Aftonbladet 2010-01-24.

Boken om Karl XV visade sig 14 år senare (1904) bli Holmbergarnas nyckel till hovet och kontakten med Bernadotterna.

1885 - 1904 Tidningsägaren Teodor.

Teodor var, och förblev en flitig skribent. Nästan på egen hand startade han tidskriften *Folkhögskolebladet* där han medverkade under åren 1884-1886, och tillsammans med Cecilia startade han 1886 *Folkets Tidskrift*. Tidningen blev inte långlivad. Den lades ned 1887. Lokalpressen blev lockande för Teodor.

Som tidigare redovisats var Cecilias moster Marie Louise Ågren, (f. Lundblad) sedan 1863 bosatt, och verksam i Sala där hon var gift med tryckeriägaren Julius Fredrik Ågren kommen från Asarum i Blekinge.

Constantin Lindgren var namnet på den som 1879 startade *Sala Allehanda* och 1882 *Avesta Tidning*. Tidningsföretaget drev Lindgren tillsammans med Cecilias ingifta morbror Fredrik Ågren. Företaget gick bra men Lindgren sålde ändå av sin andel 1885 till Teodor.

Bolaget fick nytt namn, och företaget *Ågren och Holmbergs Boktryckeri AB* blev 1885 ett etablerat faktum. Gemensamt drevs företaget fram till 1901 då Ågren avlider. Teodor driver nu ensamt företaget fram till 1904 då han avyttrar sin andel. Då var han fastighetsägare och chefredaktör för de båda tidningarna, med påverkan på såväl journalistik som tryckeri.

Teodor hade många bollar i luften samtidigt. Dels som föreståndare för Tärna Folkhögskola och direktör för Ågren och Holmbergs Boktryckeri AB. Här skrev han sina då ”*frisinnade*” artiklar. Han stack ut hakan som medförde att han ofta hamnade i hätska debatter med de konservativa landstingspolitikerna. Artiklarna tillika som Teodor publicerade i sina ”egna” tidningar var av och till provocerande brandfacklor, och retade upp landstingsledamöterna så till den grad att tidningarna blev en ständig debattkälla i landstinget, där de angreps utan framgång. Teodor var inte rädd för att stick ut hakan!

Direktörstiteln tillika chefredaktörsansvaret upphörde 1904 i och med att Teodor lämnade ägarskapet, men han kvarstod som skribent till landstingspolitikernas stora förtret. Avslutningsvis ska nämnas att Teodor var på alerten när det gällde media. Han startade flera radikala tidskrifter men med kort överlevnad. Han var mycket produktiv, och från hans penna kom 70 böcker och 120 artiklar med synpunkter i olika tidskrifter.

10. Holmbergarnas politiska vandring.

Holmbergarna och deras politiska vandring från mitten till höger.

I den kringliggande litteraturen om Teodor och Cecilia framgår att deras politiska sympatier under deras första tioårsperiod på Tärna präglades av *frisinnade* liberala, ja till och med socialliberala ställningstaganden. Korrespondensen uppges ha varit flitig mellan Cecilia och Björnstjerne Björnson som även han betraktades som socialliberal innan han klev åt vänster medan däremot Cecilia marscherade åt höger.

Det ska här tilläggas att såväl Teodor som Björnstjerne så var båda, vid den tiden ivriga förespråkare för en sammanhållen union mellan Norge och Sverige. Tillsammans med Björnstjerne ingick också Viggo Ullman i den närmaste vänskretsen. Både Björnstjerne och Viggo var vid den tiden profilerade vänsterinriktade republikaner med ett kraftfullt avvaktande till monarkin.

Religionen hade en djupgående inverkan på Holmbergarnas livs och världsåskådning, och de förblev varmt troende genom hela livet. Både Cecilia och Teodor var vänner av frihandel och frikyrkor. De stred framgångsrikt för frihet från examenstväng vid sin skola, och var starka motståndare till regeringsförslaget innebärande centralstyrning om att det i framtiden skulle inrättas statliga inspektörer för folkhögskolor, och inte att varje folkhögskola själv fick bestämma över kursutbud och kursinnehåll.

Den röda tråden i Teodors utbildningsresonemang var mångfald i stället för likriktning och centralstyrning. Den då konservativa majoriteten i landstinget Västmanland liksom stiftets prästerskap gillade inte det hela, och såg med oblida ögon på utvecklingen.

1903 Brödrafolkets väl.

Holmbergarna var varma anhängare av den svensk-norska unionen. År 1903 deltog de i grundandet av den skandinavistiska föreningen *Brödrafolkets väl*, som verkade för ett stärkande av den skandinaviska identiteten.

År 1904. Holmbergarna och Bernadotterna.

Fjorton år efter publiceringen (1890) av "*Karl XV som enskild man, konung och konstnär*" tilldelades Cecilia år 1904 av Oscar II, som ensam mottagare, kungamedaljen *Litteris et artibus* (*För vitterhet och konst*) för sitt mastodontverk om Karl XV. Utmärkelsen instiftades 1852-1853 av Cecilias "idol" litteraturobjektet själv, den dåvarande kronprinsen Karl sedermera Karl XV, och utdelades första gången 1860. Utmärkelsen tilldelades, då som nu, till personer med framstående konstnärliga insatser inom främst musik, scenisk framställning, och litteratur.

Oklart är om Cecilia vid ceremonin på Stockholms slott fick motta medaljen direkt överrätt av brodern till Karl XV dvs. Oscar II eller om det var Oscars son kronprins Gustav som fick agera överlämnare, eftersom Oscar ofta var sängliggande p.g.a. sin sjukdom (prostatacancer) under stora delar av 1904. Cirkeln var ändå sluten då hon mottog medaljen.

Stoltheten visste inga gränser när nu den 47-åriga Cecilia, det lilla flickebarn som drygt 40 år tidigare spontant blev tilltalad, och som då fick föra en kortare dialog med sin store idol Karl XV, nu mottar en hedersbetygelse i form av en medalj som idolen själv instiftat, och dessutom får den tilldelad av idolens bror. Högfärdigt kunde nu Cecilia visa upp medaljen för sin andra idol, familjevännen *Björnstjerne Björnson*, att också hon gjort sig förtjänt till en medalj som personligen överlämnats till henne av kungen.

Året innan (1903) och då i samband med utdelningen av Nobelpriset i litteratur mottog Björnstjerne också en medalj (Nobelmedaljen) i sin hand av Kung Oskar II. Både Teodor och Cecilia var starkt övertygande *Oskarianer*, och Oskar II lovordades av dem bland annat för sitt sätt att leda och hålla i hop unionen Sverige – Norge.

Spekulationen blir är att det var vid den här ceremonin, och den efterföljande middagen som de första personliga kontakterna knöts mellan Teodor och kronprinsen, den blivande Gustav V.

Båda två blev med åren flitiga brevskrivare till varandra, och med en ömsesidig respekterad vänskap. Tre år senare 1907, blir kronprinsen Sveriges regent. Teodor hade även han nu fått in en av honom dyrkad person in i sin vänkrets, som till skillnad från Cecilias, i högsta grad är levande, och tillika en förtrogen brevkamrat, och respekterad vän. Tack vare Cecilia och hennes utmärkelse hade nu Teodor fått in en fot hos hovet och Bernadotterna.

År 1905 bröt sig Norge ut ur unionen med Sverige. Händelsen kom att beröra Teodor känslomässigt djupt vilket resulterade i ett stort steg från mitten och högerut till socialkonservatism och svensk nationalism. Holmberg och hans hustru begärde utträde ur *Brödrafolkets väl*. År 1906 grundade man i stället samfundet och tidskriften *Sveriges väl*.

11. Schwerinska stenen.

Wilhelm von Schwerin.

Cecilia färdigställer 1905 boken om Wilhelm von Schwerin som publiceras samma år, och lägger grunden till skolans minnessten som restes 1908. Boken beskriver soldatgossen Wilhelm von Schwerin och hans heroiska insatser i slagen vid Ömossa och Oravais under Finska kriget 1808–1809 i Österbotten.

Föregångaren Johan Ludvig Runeberg verk, *Fänrik Ståls sägner* utkom fyrtio år efter kriget, och är präglad av den då under 1800-talet framväxande kulturpatriotism och nationalromantik. En röd tråd var sorgen och bitterheten över att Sverige genom nederlaget förlorade den östra rikshalvan till Ryssland.

Det var ”inne” att skriva om Wilhelm von Schwerin, så även för Cecilia som i sitt författarskap 1905 anslöt sig till företrädarna i ämnet. Erik Gustaf Geijer, Lorenzo Hammarskiöld, och Per Daniel Amadeus Atterbom vilken den senare skrev en dikt om von Schwerin benämnd ”*SALABYGDENS HUGSTORE SON.*” Det här med *Salabygdens hugstore son* får man ta med en näve salt. Påståendet får stå helt för Atterboms räkning.

Följande är värt att återberätta.

Wilhelms far, Fredrik Bogislaus von Schwerin, var född i Stralsund, och valde som 21-åring en kyrklig bana efter en kort tid i det militära. Han var en respekterad kyrkoherde i Sala och blev senare, på 1810-talet, en framstående riksdagsman i Sverige.

Wilhelms mor, Lovisa Charlotta af Petersens var dotter till en hovkanslist i Stockholm och ärvde Erstaviks herrgård i närheten av Stockholm. Där föddes Wilhelm den 2 december 1792. Han växte upp på Erstavik där han tillbringade en trygg barndom tillsammans med många syskon, övervakad av en informator. I september 1806 när Wilhelm var 14 år antogs han, som kadett vid Krigsakademin på Karlberg tillsammans med sin ett år äldre bror Philip. I februari 1808 råkade Sverige än en gång i krig med Ryssland. Inte heller denna gång var krigslyckan på svenskarnas sida. Armén var både dåligt utrustad, och dåligt ledd, och drog sig nästan utan strid tillbaka till västra Finland. Efter heroiska insatser vid slagfälten på Ömossa och Oravais skadades Wilhelm så svårt i slaget vid Oravais, att han avled i Kalajoki den 27 september 1808.

Kopplingen till Salabygden är enligt min uppfattning endast genetisk, och ”*SALABYGDENS HUGSTORE SON.*” får stå för Atterboms räkning influerad som även han var, starkt påverkad av dåtidens patriotism och nationalromantik.

På stenen finns en porträttmedaljong av Wilhelm von Schwerin. Medaljongen är av brons och utförd av miniatyrmålaren, skulptören, och arkitekten Fredrik Lindström (1847 – 1919) ingående i makarnas vänkrets.

Under medaljongen kommer den nu förgyllda texten, formad av Cecilia som är direkt hämtat från Johan Ludvig Runebergs diktepos *Fänrik Ståls Sägner*. Där har Runeberg tillägnat en arton verser lång dikt om Wilhelm von Schwerin. Stenens inskription är en sammanslagning av två strofer från inledningen av vers elva och vers sexton, med undantag av första raden som har Atterboms text.

WILHELM VON SCHWERIN SALABYGDENS HUGSTORE SON ORAVAIS 1808

Sedan kommer två inledningsrader från vers 11.

DEN UNGE HJÄLTEN HANS NAMN GICK OPP

MED TIDIG GLANS EJ SÅGS EN BANA MER LJUS AF HOPP

Varefter det finns från vers 16 två inledningsrader som avslutar hela inskriptionen.

MER SKÖN ÄN HANS HA DE SITT SEXTONDE ÅR EJ NÅTT

PÅ BÅREN RENLAGD LÅNGT VAR DET LIF DOCK HAN LEFVA FÅTT OM LIF ÄR BRAGD.

”Rest av Teodor Holmberg” (Stenens baksida).

Minnesstenen invigdes med pompa, och stått vid sommarfesten 1908. Antal besökare har angetts ha uppgått till ca 1800. Invigningstal av Landshövding Claes Wersäll.

Initiativtagare till att stenen kom till stånd var Teodor. Den är en ren familjeprodukt av makarna Holmberg finansierad och skänkt till skolan. Cecilia var en strakt bidragande faktor

till stenens uppförande. Hon är den som format stenens text, så instuderad som hon var på Wilhelm von Schwerin. Sett ur ett vidare perspektiv kom minnesstenen även utgöra en symbol över dem själva, självbespeglade som de till sin natur var. Cecilia med sin inristade text av Runeberg, och Teodor mannen som såg till att stenen blev rest fick också sitt namn på stenen. Visserligen på baksidan, men ändå!

Stenen som är 4 meter hög ovan jord sägs vara lokalproducerad. Enligt uppgift lär den komma från ett lokalt stenbrott beläget på utgården Hagsta från gamla Ransta by gränsande till Nygård i Kumla församling Ransta. Avståndsmässigt är stenbrottet beläget drygt en mil från Tärna Folkhögskola, och enligt en lokal information lär schaktet fortfarande visa spår var stenen bröts. Källa: Bertil Sandberg f.d. ägare till Hagsta gård (Häradsdomargården). Hagsta Ranstaby.

I Sverige, och då förutom stenen på Tärna, så finns på Djäkneberget i Västerås en minnessten om Wilhelm von Schwerin formad av kapten Sam Lidman, och i Sala landsförsamlingskyrka hänger von Schwerins sabel och i Kristina Kyrka en minnesmedaljong.

12. Holmbergarna som debattörer.

1904 Riksförbundet mot osedlighet i litteratur, press och bild.

Cecilia var en moralens väktare. Den 14 mars 1904 grundar makarna det svenska *Riksförbundet mot osedlighet i litteratur, press och bild*. Vid det konstituerande mötet valdes båda in i styrelsen. Teodor valdes till ordförande, och Cecilia till sekreterare. Förbundets mål var att höja sedligheten i alla samhällsklasser.

Förbundet var verksamt fram till 1909, då det ombildades till "*Svenska Riksförbundet för sedlig kultur*", samma ordförande och sekreterare d.v.s. makarna Holmberg. Nu vänder man sig starkt mot de tankar om fri kärlek som framfördes av debattörerna Ellen Key, Elin Wägner, och August Strindberg inte att förglömma.

Förbundet var verksamt så länge Cecilia var i livet (1852-1920) som "ständig sekreterare". Man turnerade med "uppläsningssaftnar på land och i stad". Det genomfördes föreläsningar, och man hade 118 utarbetade program/manus i kombination med utgivna publikationer. Ett av ämnena "*Förädlade folknöjen*" publicerades av Cecilia 1911, och går i takt med dåvarande landstings (1875) målformulering för skolans utbildning om *praktiska insikter, och att ge en förädlade inblick i skapelsens sammanhang i naturens former, krafter och verksamhet*??

Förbundets mål var att höja sedligheten i alla samhällsklasser, och var verksamt fram till 1909, då det ombildades till "*Svenska Riksförbundet för sedlig kultur*", samma ordförande och sekreterare d.v.s. makarna Holmberg. Nu vänder man sig starkt mot de tankar om fri kärlek som framfördes av debattörerna Ellen Key, Elin Wägner, och August Strindberg inte att förglömma

1904 Gustaf Adolfs Förbundet för Sveriges unga krigsmän.

Det råder knappast något tvivel om att det starka intryck som Teodor tog av sin Cecilia också var bestämmande för hans åsiktsändringar. Särskilt tydligt gällde detta hans växande

beundran för kejsaren Wilhelm II och den tyska militarismen. Påverkad av sina erfarenheter från ett besök i Tyskland 1899, sökte Teodor två år senare (1901) väcka en svensk. Nationalanda genom sitt ivrande för den s.k. fälthögskolan, d.v.s. att kasernen skulle betraktas som skola, vars uppgift borde vara, som det heter i hans skrift "Ljusmän och ljusbrytningar" (1917), densamma som folkhögskolans: " Inte att framdriva kulturella världsmedborgare, men väl att utdana nationaldemokratiska kärntrupper".

Sitt med åren allt starkare militära intresse manifesterade han vidare i Gustaf - Adolfs förbund, vars ordf. och obestridde ledare han var under hela dess existens (1904 - 1919). Sedan Teodor och Cecilia 1912 abrupt lämnat folkhögskolan, och flyttat till Stockholm, anslöt han sig också till Rudolf Kjelléns Skandinavism idé, och strävan att till ett helt, kulturellt, och i en eller annan form även politiskt, samla alla till den germanska stammen tillhörande nationer.

Holmbergarna och den svenska feministrörelsen.

Holmbergarnas kontakt med författarinnan Ellen Key var etablerad redan under 1890-talet, och i hennes umgängeskrets fanns bland andra då den anarkistiske skribenten, redaktören, agitatorn och socialisten Henrik "Hinke" Bergegren. Kittet och den minsta gemensamma nämnaren för Hinke, Ellen, Viggo, Teodor och Cecilia var då folkbildningsideologin.

Ellen Key, (1849- 1926) var ingen akademiker, hon var helt självlärd (autodidakt) och en varm förespråkare för folkbildning. Ideologiskt betraktades hon som radikal. Yrkesverksam som författare, pedagog och kvinnoaksasideolog. Hennes författarnätverk var stort. Tillsammans med matematikern Sonja Kovalevsky utgjorde de en viktig del av 1880-talets radikala författarkrets.

Ellen Keys engagemang i den då gryende svenska feministrörelsen föll inte i god jord hos Holmbergarna. Man sa helt enkelt upp bekantskapen med Ellen Key. Kritiken grundade sig bland annat på hennes avståndstagande från kristendomen, som sågs som moralupplösande, hennes kamp för kvinnors rättigheter, hennes påstått "antipatriotiska" hållning i fredsfrågor. Ellen Key anses också ha sagt till att samhället i högre grad satte barns bästa i centrum. Key utövade stor påverkan på skolväsendet, genom att hon förkastade den auktoritära pedagogiken och den segregerade undervisningen.

Man angrep också hennes och Hinkes bildningsprogram, och deras uppfattning i sedlighetsfrågan var tvärtemot Holmbergs. Utöver detta hade Ellen dessutom, och då till råga på allt annat elände blivit för mycket påverkad av Hinkes vänstervindar.

Men hos de norska vänstersympatisörerna Björnstjerne Björnson och Viggo Ullman var vänskapen hos Holmbergarna starkt rotad, och båda räknades då fortfarande in i Holmbergarnas närmaste vänkrets. Man skiljde på sak och person, trots att man politiskt var varandras motpoler.

Samma år, 1873 som den första kvinnliga sommarkursen i Sverige startade på Hvilans folkhögskola bildades i Stockholm kvinnorrättsföreningen "*Föreningen för gift kvinnas äganderätt*" vilken nämns som Sveriges första kvinnoaksidförening, och den var aktiv under åren 1873 -1896.

Under år 1879 då Tärna är under byggnad börjar vänstervindarna att röra på sig i Sverige. Sveriges första strejk Sundsvallsstrejken utbryter, och samma år ger August Strindberg ut sin första roman den samhällskritiska "Röda rummet". Fredrika Bremerförbundet bildades 1884 som Sveriges första organiserade kvinnoförbund, och Holmbergarna var synnerligen skeptiska till den då rådande feministrörelsen, och den negativa inverkan den skulle ha på samhällsutvecklingen.

Som motpol mot den begynnande feminismen lanserade Cecilia sin egen syn på kvinnans plats i samhället. Den skulle vara i hemmet och hållas till inom de äktenskapliga och moraliskt stränga lutherska räkningarna. Sexuell njutning var endast tillåtet inom äktenskap. Var man inte gift så var det bara att avstå från den ömsesidiga njutningen!

Det här med husmor och en plats i hemmet, samt vara maken underdånig, gällde tydligen andra men dock inte Cecilia som var en arbetande yrkeskvinna, och som gick sin egen väg. Hon var författare, skribent, föreläsare m.m. Hon föreläste ofta (och gärna) endast för den kvinnliga avdelningen, och för husmodersskolans elever i både kristen, liberal, och nationell anda om kvinnans och hemmets betydelse för ett sunt samhälle.

Vi vet att myndighetsåldern för ogifta kvinnor sänktes 1884. För ogifta kvinnor sänktes från 25 år till 21 år. Gifta kvinnor fick vänta till 1921 då deras myndighetsålder sänktes till 21 år. Samma år infördes kvinnlig rösträtt. Med tiden gled makarna mer, och mer ut till höger på den politiska skalan.

Men det hindrade inte Teodor till att fortsätta med sina irriterande artiklar mot landstinget även om det var hans arbetsgivare. Nationalismen ökade hos såväl Cecilia som Teodor, och Tärna blev under makarna Holmbergs tid nu en mötesplats för de idealistiska och skandinavistiska strömningarna inte endast i Sverige utan i hela Skandinavien.

Det för Holmbergarna märkliga åren 1904 – 1905.

Efter det att Teodor avslutat sina studier vid Lund, och några år därefter betraktade han sig själv, och av andra som *frisinnad* med en positiv syn på demokrati, parlamentarism och en socialt styrd marknadsekonomi, och samtidigt avståndstagande från en till monarki, och gamla hierarkier knuten auktoritetstro och traditionalism.

För såväl Cecilia som Teodor kan året 1904 ses som genombrottsår, och ett kliv in i det verkliga etablissemangen. Om vi börjar med Cecilia så erhåller hon den av Oscar II kungliga medaljen *Litteris et Artibus* för sitt epos om Karl XV. I samband med medaljutdelningen knyts kontakter mellan kronprins Gustaf och Teodor. Båda var lika imponerade av varandra, vilket resulterade i en mångårig brevväxling emellan.

År 1905 publiceras boken om *Wilhelm von Schwerin* med Cecilia som författare. Tre år senare, 1908 restes på skolområdet minnesstenen om gossesoldaten Wilhelm von Schwerin.

1904 Riksförbundet mot osedlighet i litteratur, press och bild.

Cecilia var en moralens väktare. Den 14 mars 1904 grundar makarna det svenska *Riksförbundet mot osedlighet i litteratur, press och bild*. Vid det konstituerande mötet valdes

båda in i styrelsen. Teodor valdes till ordförande, och Cecilia till sekreterare. Förbundets mål var att höja sedligheten i alla samhällsklasser.

Förbundet var verksamt fram till 1909, då det ombildades till "*Svenska Riksförbundet för sedlig kultur*", samma ordförande och sekreterare d.v.s. makarna Holmberg. Nu vänder man sig starkt mot de tankar om fri kärlek som framfördes av debattörerna Ellen Key, Elin Wägner, och August Strindberg inte att förglömma. Förbundet var verksamt så länge Cecilia var i livet som "ständig sekreterare". Man turnerade med "uppläsningssaftnar på land och i stad". Det genomfördes föreläsningar, och man hade 118 utarbetade program/manus i kombination med utgivna publikationer.

Sitt med åren allt starkare militära intresse manifesterade han vidare i Gustaf - Adolfs förbund, vars ordf. och obestridda ledare han var under hela dess existens (1904 - 1919). Sedan Teodor och Cecilia 1912 abrupt lämnat folkhögskolan, och flyttat till Stockholm anslöt han sig också till Rudolf Kjelléns Skandinavism idé, och strävan att till ett helt, kulturellt, och i en eller annan form även politiskt, samla alla till den germanska stammen hörande nationer.

13. Unionsupplösningen.

Som protest mot fredsslutet i Kiel 1814, då Danmark förlorade Norge till Sverige, och formar sin grundlag som antas i Eidsvoll den 17 maj 1814, så väljer norrmännen också att utse den danske kungen Kristian Fredrik VIII till gemensam kung för Norge och Danmark.

Det här föll inte i god jord hos den dåvarande kronprinsen Karl Johan (Bernadotte), tillika härföraren i det Svenskdanska kriget. Han satte ned foten, och gav norrmännen ett ultimatum som gick ut på att Norge fick behålla sin antagna grundlag mot att Sverige behöll statschefsrollen inom sin monarki.

Norge böjde sig, med följden att Kung Fredrik VIII abdikerade som Norsk kung den 10 oktober 1814. Hans tid vid makten blev totalt 147 dagar (17/5 – 10/10 1814), och den svenske slaggröde och senile kungen Karl XIII (1748-1818) fick åter kravla sig upp på unionstronen.

En befattning som han hade på papperet i fyra år, varefter adoptivsonen Karl Johan helt tog över företaget, när han den 6 februari 1818 stämplade in som unionskung Kung Karl XIV Johan. Riket Norge betraktades då av Sverige (som ville vara "lite förmer") som en lillebror fast man var ett eget rike och hade egna lagar.

Under de nära 100 åren som unionen var i sin krafts dagar, och i uppbyggnad så förstärktes Norges ställning såväl kulturellt som industriellt hela tiden gentemot Sverige som nu började hamna på efterkälken.

Norges export av trävaror till England var en lysande affär, till stor förtret för Karl XIV Johan som fortfarande tänkte i negativa militärtaktiska termer om England, vilket däremot inte norrmännen gjorde. Grundlagen hade man infört redan 1814.

Därefter infördes successivt egen parlamentarism, statsminister, egen flagga och egen nationalsång med text av Cecilias en gång så store idol Björnstjerne Björnson. Den blivande nationalsången "*Ja vi elsker dette land*" hade sin premiär vid femtioårs firandet av Norges grundlag den 17 maj 1864.

Sången fick därefter ligga i träda fram till 1905, då den ärades till Norges nationalsång, och det är nu det börjar gå grus i maskineriet mellan svenska Holmbergarna på ena sidan och norska Bjørnstjerne Bjørnsson.

Republikanen Bjørnstjerne Bjørnson blir norsk rojalist.

Omkring åren 1904 - 1905, då Norge skulle välja sin egen oavhängiga statsform, blev den tidigare republikanen, och Holmbergarnas bästa norske vän, republikanen Bjørnstjerne Bjørnson överbevisad om att egen monarki i Norge var det rätta för landet.

Först och främst var detta viktigt eftersom det innebar starkare band till Storbritannien, Norges viktigaste handelspartner, och allierade, men också att det var i linje med statsformerna i Sverige och Danmark.

Norge gick till folkomröstning den 13 augusti 1905 om att samma år lämna unionen. Valresultatet talade för sig, och hela 95 procent av befolkningen röstade ”ja” för att bilda ett självständigt land. Läget mellan Norge och Sverige blev spänt med åtföljande vapenskrammel från båda håll.

Den 7 juni 1905 proklamerades delningen av personalunionen Förenade Konungarikena Sverige. Proklamationen undertecknades av Sverige drygt fyra månader senare den 26 oktober. Följden av proklamationen blev att Oscar II avsattes samma dag av det Norska stortinget med påföljd att han omgående abdikerade som norsk kung. Prins Carl (1872-1957) av Danmark erbjöds bli kung av Norge. Han antog erbjudandet, och blev Kung Håkon VII av Norge och var dess regent fram till sin död 1957.

Unionsförespråkarna Teodor och Cecilia.

Holmbergarna betraktades av utomstående, och sig själva som entusiastiska, för att inte säga fanatiska anhängare till den svensk-norska unionen, och där unionsregenten skulle vara svensk. Fram till abdikationen hade Norge sedan Karl XIV Johans tid gått i arv hos Bernadotterna.

Holmbergarna bryter vänskapen med Bjørnson.

När beskedet om Bjørnstjernes nya ställningstagande kom till makarna Holmbergs kännedom, svängde man ” 180 grader.” Från deras sida (Holmbergarna) klipptes nu vänskapen till Bjørnstjerne Bjørnsson, av med omedelbar verkan, och med samma hastighet drog man sig ur föreningen *Brödrafolkens väl*.

Utpräglade svenska rojalister, och starka anhängare till kungadömet (Oskarianer) var man sedan tidigare. Nu blev man alltmer övertygade konservativa nationalist, och deras tidigare socialliberala värderingar var som bortblåsta. Vid årsskiftet 1905/1906 grundade Holmberg veckobladet *Sveriges Väl* som bedrev nationalistisk opinionsbildning, och som definitivt markerade Holmbergs ideologiska övergång till konservativ nationalism.

År 1905 – 1906 Brytningen – isoleringen.

Åren 1900 - 1910 får betecknas som ett från en utomstående betraktares syn på Tärna folkhögskola som ett decennium präglad av pionjärande i uppbyggandet av länets folkbildningsverksamhet i kombination med Holmbergarnas ”rörliga” ledarskap.

Unionsbrottet förbittrade Teodor starkt, och ledde till häftiga utfall mot norrmän och danskar, och ett utdömande av hela skandinavismen. Det skedde särskilt i hans på nyåret 1906 startade veckoblad *Sveriges Väl*.

Holmbergarna hade nu definitivt tagit steget över till den då i Sverige rådande tyskinfluerade högern. Samtidigt intar Teodor i pressen en oförsonliga hållning till norrmän och danskar vilket i sin tur resulterade till en ömsesidig brytning med de gamla vännerna och tillika rektorskollegerna Holmström och Odhner. Holmbergarna åkte under 1906 ut i kylan.

Lokalt i Västmanland förelåg synnerligt ansträngda relationer mellan Holmbergarna och landstingspolitikerna. Ansträngt var det också gentemot dåtidens svenska författarkår. Banden med Björnsterne Björnsson och Viggo Ullman var klippta! De gamla mentorerna Holmström och Odhner var som bortblåsta och ville inte längre veta av Holmbergarna. Men i rockärmen hade Teodor ett ess i beredskap.

1908 Skola för husmödrar på landet och elevhushållet.

Efter genomförda studiebesök utomlands så formade och skapade Cecilia 1908 *Skola för husmödrar* med en direktkoppling till elevhushållet. Kursplanens huvudprincip var att eleverna själva genom utbildning i kursform skulle producera alla råvaror till skolköket, det s.k. elevhushållet.

Under åren 1908 – 1914 var Västmanlands läns Folkhögskoleförening att betrakta som huvudansvarig för Elevhushållet vilken 1915 helt togs över av skolan. Från dessa kurser utvecklades sedan Tärna lanthushållsskola, som var kvar på skolområdet fram till 1960 då flytt skedde till Bråsta utanför Sala med åtföljande namnändring till Bråsta lanthushålls-skola.

14. Tärnaemblemets tillkomst.

Det troliga är att det ursprungliga ”*Tärnaemblem*” kom till någon gång under åren 1910 - 1911, då det stod klart att *esset i rockärmen*, var Teodors sedan 1904 trogne brevvän *Kung Gustav V* som offentligt skulle gästa Tärna Folkhögskola. Datum för besöket hade av hovet bestämts till söndagen den 11 februari 1912.

Besöket på Tärna skulle samordnas med kungens hemresa efter det han dagarna innan varit på tjänstebesök i Falun. När beskedet om att kungabesöket var en realitet kan man på goda grunder förvänta sig att ett intensivt arbete påbörjades på skolan, Kumla kyrka, Kumla kyrkby med omnejd. Hela socknen blev involverad i kungabesöket. Det primära var att Kungen skulle besöka folkhögskolan och brevkompisen Teodor med sin Cecilia. Stort var det, och Holmbergarnas tidigare stora ego växte och blev ännu större.

Nu gällde det att sätta sig själva i fokus, och till åminnelse för generationer framöver framtona sin egen betydelse. Hur gör man? Troligast var det Cecilia väl påhejad av Teodor, som kom

på idén om att designa något som liknande ett heraldiskt bokstavsmongram över sig själva. Man skred till verket och skapade *Tärnaemblem*et.

Ett emblem där de själva genom ett symboliskt monogram satte sig själva i centrum. Emblemet som skulle bevaras till eftervärlden, och då ge en påminnelse om deras storhet, *paret som formade Tärna Folkhögskola* till vad den kom att bli.

Med andra ord så formade man åt eftervärlden ett minnesmärke över sig själva. Vapensköld och Riddarhuset var ju uteslutet.

Att emblemet skulle stå i centrum under kungabesöket var man samstämmda om. Någon (Cecilia?) kom då på den snillrika idén att inför kungabesöket tillverka en talarstol med emblemet väl framträdande, vänt mot kungen och de övriga prominenta gästerna. Mycket bra ansåg Teodor, som visionsmässigt målade upp en inre bild där han i kungens närvaro håller ett tal till sin brevkompis från en talarstol, vars front har ett emblem påminnande om en vapensköld där han och Cecilia står i fokus.

Emblemets utformning,

I skenet från acetylenlampan gör man en inventering som sedan ligger till grund för emblemets utformning.

- 1). Först på plats och äldst (300 år?) är skolans vårdträd *Tärnatallen*.
- 2). Som nummer två kom den *Schwerinska stenen* (1908) som omgärdas av sju (7) stilistiska symboliska grenar från *Tärnatallen*. De på stenens krön två (2) största grenarna representerade dem själva, Teodor och Cecilia. Därunder placerade man fem (5) mindre grenar som fick symbolisera skolans verksamhet 1912. Det var två (2) vinterkurser, en (1) kvinnlig sommarkurs, en (1) *Tärna Lantmannaskola* och en (1) *Tärna Lanthushållsskola*.
- 3) Därefter kommer *Tärna T:et*. Ett monogram konstrueras av versalerna *T* (Teodor) och *C* (Cecilia). Monogrammet omgärdar sten och tall. Nu var emblemet klart, och så här blev det!

Sedan blev det bråttom till möbelsnickaren. Talarstolen skulle tillverkas, och den blev tillverkad i tid till kungens ankomst den 11 februari 1912. Här är det färdiga resultatet. Lägg märke till snideriet av *Tärnaemblem*et. Stolen som i dag är minst 110 år gammal används fortfarande i dag vid för skolan högtidliga tillfällen.

Foto: Tommie Karlsson Tärna Folkhögskola.

Om teorin håller, så blev Tärnaemblemets (märket) offentligt beskådat för första gången den 11 februari 1912.

Emblemet blev därefter gemensamt för Västmanlands läns Folkhögskoleförening och Tärna Folkhögskola fram till 1975 då Folkhögskoleföreningen upphörde och skolan ändrade sin logotype.

15. Inrikespolitiska läget.

Åren innan Kungabesöket var minst sagt politiskt turbulenta. Det inrikespolitiska läget var följande. År 1909 hade allmän och lika rösträtt införts i valen till riksdagens andra kammare. Rösträtten till första kammaren, där mandatperioden var åtta (8) år var fortfarande graderad vilket innebar att de konservativa dominerade kammaren. Kung och de konservativa kunde därför bromsa utvecklingen mot parlamentarism.

Efter andrakammarvalet 1911 avgick regeringen Lindman, och regeringen Staaf tillträdde. Han bildade 1911 en liberal regering med stöd av Hjalmar Branting. Motsättningarna mellan höger och vänster var mycket stora, och de fördjupades nu ytterligare

Den nya regeringen, som lovat väljarna att sänka försvarskostnaderna, beslöt att byggandet av F-båten skulle skjutas upp. Till regeringens protokoll anförde då Gustaf V det i hans mening felaktiga i att skjuta upp verkställandet av ett av riksdagen fattat beslut, utan att något nytt i sak tillkommit. Högern, som höll med kungen, menade att uppskjutandet av beslutet var ett tecken på bristande fosterländskhet.

Liberalerna hade utlovat sociala reformer som skulle finansieras med sänkta försvarsutgifter, vilket kungen, och de konservativa i första kammaren inte kunde ställa upp på.

Den ökade misstron mot regeringen underbyggdes av rykten och skvaller. S och statsråden sades bl. a uppträda vanvördigt och nedlåtande mot kungen.

Uppropet om ökade försvarskostnader gick hem hos ledamöterna i första kammaren. Andra kammaren diskuterade samtidigt sociala reformer på bekostnad av minskade anslag till försvaret.

Försvarsfrågan sågs alltmer som det medel med vilket regeringen kunde stjälpas, men ytterst gällde striden makten över den politiska och sociala utvecklingen. En del reformer genomfördes dock: social- och folkskoleöverstyrelser inrättades, veterinärväsendet omorganiserades, vanförestalter upprättades, och en ny lag om arbetarskydd antogs.

Kungen ogillade Staaf både som person och statsminister, inte minst för hans politiska liberala radikalism skull, och sökte därför få bort honom. Kungen och hans krets, där Hedin ingick, såg hellre förstakammarhögerns ledare, som statsminister, den moderat-liberale Louis De Geer d.y. eller Ernst Trygger. Kungahusets auktoritet hade visserligen minskat men den utövade alltjämt stort inflytande i det fördolda. Kung Gustaf blev den siste monarken i Sverige med öppen politisk makt, och hans regeringstid är präglad av vittgående samhällsförändringar, tekniska uppfinningar och nya vetenskapliga rön, som skapade en helt omdanad världsbild och roll för monarken.

Försvarsfrågan sågs alltmer som det medel med vilket regeringen kunde stjälpas, men ytterst gällde striden makten över den politiska och sociala utvecklingen. En del reformer genomfördes dock: social- och folkskoleöverstyrelser inrättades, veterinärväsendet omorganiserades, vanförestalter upprättades, en ny lag om arbetarskydd antogs.

Månaden innan kungabesöket.

Den 14 januari 1912, alltså en månad innan skolans kungabesök, inleddes ett upprop för insamling av medel till en pansarbåt. Initiativtagare var folkhögskolerektorn Manfred Björkquist Hampnäs folkhögskola (i dag Örnsköldsviks folkhögskola).

Den 25 januari 1912 utgavs av Sven Hedin broschyr med rubriken *Ett varningsord*. I broschyren målade Hedin upp ett skrämsel scenario om att den ryska militärmakten när som helst kunde förväntas välla in över Sveriges gränser. Detta efter att Sverige genom flathet förlorat sin buffert Finland 1809 i öster, och genom ännu större skändligheter förlorat

bufferten Norge 1905. Incidenter med anknytning till försvarsfrågan vållade opinionsrörelser. Skriften trycktes i mer än en miljon exemplar.

Den 26 januari bildas *Svenska pansarbåtsföreningen* med målet att samla in pengar, till att bygga en svensk pansarbåt. I detta läge krävdes ett upprustat försvar, i synnerhet pansarbåtar, eftersom Rysslands ambition var att nå världshaven. Snabbt samlade man in 17 miljoner kronor som räckte till att bygga ytterligare två pansarskepp. Totalt byggdes tre pansarskepp. Först ut var HMS Sverige, även kallad F-båten, därefter kom HMS Drottning Victoria och HMS Gustaf V.

16. Kungabesöket den 11 februari 1912.

Så var det inrikespolitiska läget när Gustav V anlände den 11 februari 1912 till stationen Tärna i Kumla kyrkby. för ett officiellt besök till Tärna Folkhögskola inbjuden som han var av brevkompisen Teodor.

Foto: Wikipedia

Ortsbefolknings mottagande av Kungen beskrevs målande i den lokala pressen. Här gick man ”man ur huse” för att bese och hylla Teodors brevkompis.

Ankomst till Tärna Järnvägsstation i Kumla kyrkby söndagen den 11 februari 1912.

Foto: Kumla Hembygdsförening.

Gustav V efter avslutad högmässa vid Kumla kyrka den 11 februari 1912.

Foto. Kumla Hembygdsförening.

Teodors tal.

Vid det officiella kungabesöket höll Teodor ett tal i ämnet "*Medborgarsinne och fosterland*", där han i bombastiska ordalag anklagade den dåvarande liberala Statsministern Karl Staaf, och hans regering för dess nedskärningar av det militära försvaret, och genom den förda politiken hade han Staaf personligen gjort sig skyldig till *fosterlandsförräderi*.

Den som lovprisade talet var den allestädes närvarande Gustav V. Talet av Teodor var helt i hans smak! Både kungen och Teodor hade en gemensam nämnare, och det var ett starkt motstånd mot Karl Staaf, och den socialliberala politik som fördes i andrakammaren. Åhörarna var ett urval av länets samhällselit som hade samlats på Tärna. Här fanns riksdagsmän, landshövding, landstingsledamöter m.m. och inte minst journalistkåren från såväl riks - som lokalpress. Man rapporterade om föredraget vilket ledde till att Teodor i sin tur kritiserades hårt i både riksdagen, och i den radikala rikspressen för sin regeringsfientlighet. Obemärkt kallar man inte en statsminister och hans närmaste för landsförrädare.

17 Lokala medias redogörelse för kungabesöket

Sänd en tacksamhetstanke till lokalpressens dåvarande och närvarande redaktörer i deras målande beskrivning av kungabesöket vid Tärna Folkhögskola och Kumla Kyrkby den 11 februari 1912.

*Artikel i Västmanlands Läns Tidning måndag 12 februari 1912 efter konungens besök i Tärna söndag 11 februari.
Avskrivet av Birgitta Brannemo. Kumla Hembygdsförening.*

”Kungabesöket vid Tärna i söndags.

Kung Gustaf övervarar gudstjänsten i Kuma kyrka och en fest vid folkhögskolan.

Stor folktillströmning från hela östra länsdelen.

Efter ett besök i Falun på fredagen och lördagen gjorde konungen på söndagen ett besök vid länets folkhögskola. Konungens resa till Tärna i söndags var hans första besök i Västmanland. Såsom kronprins har han förut ett par gånger besökt länet.

Underrättelsen om kungabesöket satte också liv och rörelse i bygdens befolkning. I stora skaror räknande upp emot 4 000 personer, strömmade den på söndagen till Tärna för att se och hylla landsfadern. Med morgontåget från Sala medföljde ett par hundra personer och för övrigt kom folket åkande på slädar i långa rader, ty föret var präktigt, samt gående.

Något strålande kung Oscars-väder rådde icke men blåsten från västmanlandsslätten och det rådande diset verkade ingalunda avskräckande på denna för bygden stora dag. Vart man såg utåt bygden hade flaggorna hissats i topp.

Kungen kommer!

Det kungliga extratåget anlände från Tillberga, där konungen övernattat, till Tärna station kl.10.45 f.m. Hela stationsområdet var fyllt av människor, vilka bidade konungens ankomst. För att mottaga konungen hade särskilt infunnit sig direktör T. Holmberg jämte folkhögskolans övriga lärare, folkhögskolestyrelsen, av vars medlemmar märktes greve A. Hamilton, häradshövding K. Bergenstråhle, lantbr. Gustav Pettersson i Sorby och häradsdomaren O. F. Johansson i Ransta, samt kronofogden i Salbergs-Väsby fögderi John Lind. Kumla sockens förtroendemän hade mangrant samlats, med kommunalstämmans ordförande hr. Leonard Larsson samt nämndens ordförande hr. Konrad Esselin i spetsen. Tjänstgörande pastor i församlingen Ivar Eriksson märktes även bland de uppvaktande.

Sakta ångade tåget in på bangården och konungen, klädd i generalsuniform, steg ur vagnen, åtföljd av landshövding Wersäll. Konungen åtföljdes på resan förutom av sin uppvaktning, kabinetskammarherre greve Lewenhaupt och adjutant major Murray, av chefen för konungens stab generallöjtnant Ugglå.

Direktör Holmberg utbragte ett av folkskarorna med kraft besvarat leve för hans majestät konungen, varefter denne hälsade på de uppvaktande och samtalade en stund med dem. Därefter åkte konungen i sakta fart upp till kyrkan för att där övervara gudstjänsten.

Högtidlig gudstjänst i Kumla gamla kyrka.

Vägen från stationen till kyrkan var ståtligt flaggprydd och kantades nu av folkskaror, på vilka konungen vänligt hälsade. Över huvudingången till kyrkogården hade rests en vacker äreport av granris och kunglig krona. Skolbarn med flaggor i händerna kantade ingången till kyrkan.

Konungen med uppvaktning tog plats i kyrkans kor, varifrån han med intresse besåg det 600-åriga templets medeltida målningar. Kyrkan överfylldes av människor, vilka ordnades av marskalkar. Stora skaror kunde icke komma in. Altaret, predikstolen och läktaren hade dekorerats med enrisgirlinger.

KL.10 intonerade orgeln salmen 325. Altartjänst förrättades av pastor Eriksson varefter den unge prästmannen predikade över dagens täxt, Matt.9:36 – 10:16. Han talade om Guds rikes tillkomst. Stora skaror av människor lida andlig nöd, utblottade på allt som kan göra livet verkligt stort och rikt. Men där denna nöd är störst, där är också längtan efter Guds rike stor, och här är ett skördefält, som lovar rik välsignelse.

Här frambringas inga skördar med silver och guld utan blott med evangeliet:

himmelriket är nära. Gud ser oss, vi måste leva rättfärdigt. Och må detta hjälpande och uppmuntrande evangelium till de arbetande och betungade aldrig tystna här i tiden. Om skörden skall bli rik, måste den kristna församlingen delta i arbetet för Guds rike.

Den korta, väl disponerade och med värme framsagda predikan åhördes uppmärksamt av konungen och församlingen.

Salmen 146:5 sjöngs och pastor Eriksson förrättade återigen altartjänst samt sjöng från altaret med kraftig och välljudande stämma välsignelsen. Den högtidliga gudstjänsten slöts med salmen 124:4.

Konungen uppsökte därefter pastor E. i sakristian och tackade honom för hans predikan.

Konungen vid folkhögskolan.

Efter den med flaggstänger kantade vägen åkte konungen därefter till Tärna folkhögskola. Här hade stora folkmassor samlats och hälsade konungen med hurrarop. Vid husmodersskolan mottogs konungen av fru Cecilia Bååth-Holmberg, under vars ciceronskap han jämväl besökte elevernas matsal, vävstugan och småbruket samt besåg minnesstenen över Vilhelm von Schwerin.

KL. halv 12 öppnades festen i den smakfullt dekorerade gymnastiksalen, som till sista plats var fylld av män och kvinnor, vilka stående hälsade konungen med Du gamla du fria. Direktör Holmberg höll därefter ett längre tal över ämnet

Medborgarsinne och fosterland, av vilket referat återfinns på tidningens första sida. Slutade sitt anförande med att utbringa ett fyrfaldigt leve för konung Gustaf, varpå kungssången sjöngs.

Konungens svar.

Konungen uppsteg på talarestraden och svarade med följande ord:

Jag önskar till eder uttala mitt hjärtliga och varma tack icke allenast för de storslagna och lärorika ord, som av direktör Holmberg riktas såväl till oss som till allt Sveriges folk utan även för den till hjärtat gående hyllning, som ägnats mig i dag. Det är mig synnerligen kärt att avlägga detta besök vid en av våra större folkhögskolor. Deras höga och viktiga uppgift är att hos landets ungdom ingjuta en god medborgaranda och att bibringa den sådana kunskaper, som för deras kommande praktiska liv äro nyttiga och nödvändiga. Därför kan betydelsen av dessa skolor naturligtvis under förutsättning av att de skötas på ett rätt och förståndigt sätt icke nog uppskattas.

Det är ett allmänt känt och erkänt förhållande att Tärna folkhögskola fyller sin uppgift på ett synnerligen bra och lyckligt sätt, tack vare i främsta rummet den vackra och uppoffrande livsgärning som direktör Holmberg och hans fru nedlagt under deras 36åriga verksamhet, och under deras ögon hava stora skaror av svenska unga män och kvinnor fostrats till goda och fosterlandsälskande medborgare.

Måtte denna skola vara så fast grundad och tryggad, att den allt framgent kan ostörd fortgå i sin för landet så gagnande verksamhet.

Mina bästa välönskningar komma alltid att följa eder i edert fosterländska arbete.

Vi förena oss alla i ett fyrfaldigt leve för vårt kära gamla Sverige. Leve det!

Konungens tal följdes av rungande hurrarop. Härefter samtalade konungen en stund med lärarpersonalen och skolans elever.

Kl. halv 1 e.m. gav herrskapet Holmberg lunch i skolans lektionssal, varvid konungen till fru Bååth-Holmberg överlämnade sitt porträtt med egenhändig tillägnan.

Konungens avresa.

Strax före kl. halv 2 anträdde konungen avresan. Då han utkom på stora gårdsverandan, framträdde lantbrukaren Gust. Pettersson i Sorby och höll på västmanländska befolkningens vägnar följande tal till konungen:

Eders Majestät!

Å den västmanländska befolkningens vägnar ber jag att få uttrycka alla församlades underdåniga och hjärtliga tacksamhet för den stora glädje Eders Majestät tackts bevisa oss och ställa sig i vår krets. Här församlade kvinnor och män må vi alla förena oss i ett varmt och kraftigt fyrfaldigt leve för vår älskade konung Gustaf. Leve Han!

Folket hurrade och konungen tackade för hyllningen. Vid stationen hade åter en stor folkmassa samlats. Då tåget satte sig i rörelse utbragte direktör Holmberg ett leve för konungen och denne tackade för hyllningen med vänliga hälsningar från kupéfönstret.

Så var kungabesöket vid Tärna slut och folkhögskolan och befolkningen ett minne rikare”.

*Artikel i Sala Allehanda måndag 12 februari 1912 efter konungens besök i Tärna söndag 11 februari.
Avskrivet av Sven-Erik Grahn. Kumla Hembygdsförening.*

”När kungen kom.

Det var en märkesdag här i orten i går. Kungen besökte Tärna. Och det är inte hvar dag någonting sådant händer. Vi beredde oss naturligtvis på att fara dit ut till det för övrigt så inbjudande Tärna för att på öfvligt sätt mottaga majestätet. Och till och med de ibland de flegmatiska salabor började i går morse röra på sina trötta ben litet tidigare än vanligt. Redan klockan halv 8 stod en väldig kö framför stationens biljettlucka, och den ökade oupphörligt, tills vederbörande omsider funno sig nödsakade att öppna äfven den andra biljettluckan. Och 10 minuter efter den ordinarie afvärgångstiden rullade tåget ut från stationen, medförande väl en tiondel af stadens befolkning – alla med idel glada och

förhoppningsfulla ansikten, trots den mindre angenäma utsikten att få både snörlifv och bröstkorgar inklämda i den rådande trängseln. Men så hade man ju också i utsikt att få se en skymt af kungen plus all annan härlighet. Och man kan väl inte se surmulen ut. Det vore oförlåtligt.

Och om någonting saknades vid Tärna i går, så åtminstone inte saknads folk. De kommo från alla håll. Åkande och gående om varandra i ett brokigt virrvarr. Det syntes tydligt att man väntat på någonting ovanligt, ty blågula dukar fladdrade för den lätta brisen efter hela vägen från stationen och upp till kyrkan och folkhögskolan. Och allt efter som klockan närmar sig tiden för det kungliga extratågets ankomst, ökas folkmassorna.

Redan långt före dess ankomst stod en väldig människomassa sammanpackad på perrongen i förhoppning att få se en skymt af härligheten i det märkliga ögonblick, då h. m:t konungen Gustaf V skulle stiga ur den kungliga salongsvagnen vid Tärna. Och fotograferna sprungo nervösa och oroliga om hvarandra för att få en lämplig plats.

Men folket står i spänning och väntar. Man tittar ömsom på klockan och ömsom på hvarandra. Man resonerar och disputerar. Men allt rör sig blott om det väntade majestätet.

Nu kommer tåget. Sakta och nästan ljudlöst rullar det in på stationen. Det går in på sidospåret invid perrongen, och den stora kungliga salongsvagnen stannar midt framför den väldiga folkmassa. Några ögonblick därefter utträder hans majestät, hälsad med lefve- och bravorop.

Konungen gör sig alls ingen brådska ned till det väntande ekipaget. Han hälsar gladt till höger och vänster o. trycker hand med åtskilliga närstående, samtidigt sägande några vänliga ord. Allt under det fotograferna, nervöst fingrande på kameror, taga den ene plåten efter den andra.

Men i och med detsamma ekipagera, hvari konungen jämte uppvaktning m.fl. tagit plats - börja sätta sig i gång, blir det rörelse i folkmassan. Somliga följa efter. Andra springa genvägar till kyrkan för att ännu en gång hinna få se en skymt af härligheten. Och fotograferna springa som skrämda får för att hinna ta ännu någon plåt. Under färden upp till kyrkan hälsar konungen nästan oafbrutet till höger o. vänster sitt västmanländska folk, som på båda sidor kantar vägen upp till den gamla vördnadsbjudande kyrkan. Denna var ju redan vid konungens ankomst fullsatt. Och de nu tillströmmande folkmassorna måste därför stanna utanför.

Men nu börja de vända sina steg nedåt mot folkhögskolan. Och då man stod däruppe på kyrkbackens höga krön och blickade nedåt, såg man hela vägen uppfylld af en myllrande folkmassa, som sakta rörde sig nedåt mot folkhögskolan.

Vi följa den väldiga människoströmmen, där vi blifva liksom en droppe i den stora floden, intet och dock en länk, en droppe i det myllrande hela.

Vid skolan börjar man bilda köer redan långt före den för dörrarnas öppnande utsatta tiden. Och då dessa kl. 10.45 öppnas, uppstår det nästan panik bland folkmassorna. Man knuffas och tränges på alla sidor. Alla skulle in. Och fort. Det är tyvärr ont om flegmatiskt folk vid sådana tillfällen – annars finnas det öfverflöd.

På några få minuter var den väldiga gymnastiksalen fylld. Och alla som kommo in och fingo en någorlunda hygglig sittplats voro ju storbelåtna trots trängseln och värmen. Hur det var med dem som nödgades stå utanför, kunna vi inte säga.

Och marskalkar med band i de svenska färgerna ordnade och planerade, gåfvo förhållningsorder, gjorde nya omplaceringar af åtskilliga – allt under en viss jäktande oro för att hinna få allt ordnad till konungens inträde.

Tiden närmar sig. Oafslåtligt äro allas ögon riktade mot stora ingången. Nu kommer han. Med sakta gravitetiska steg går konungen, åtföljd af sin uppvaktning, jämte åtskilliga honoratiores, fram och slår sig ner i den charmanta ländsstolen vid sidan af talarestolen.

Efter det tonerna af "Du gamla du fria", sjungen unisont, förklingat, bestiger direktör Holmberg under andlös tystnad talarestolen och håller fästtalet, kraftigt och värmande som alltid. Och då han slutat, trycker konungen hjärtligt hans hand och frambär offentligen sitt djupt kända tack.

Den stora kungsfesten på Tärna är slut. De kungliga gå att intaga lunchen, som serveras i stora skolsalen. Och folkmassorna strömma ut och blanda sig med hvarandra i ett brokigt vimmel, där man ser gamla, af år och mödor sammansjunkna gestalter från bondebygd bredvid unga, nobla och fina herrar och damer af stadstyp. Alla klasser och stånd äro här representerade. En del af folkmassan börjar draga sig nedåt stationen för att taga det kungliga extratåget i närmare betraktande. Men åtskilliga stanna kvar. Och då konungen efter intagen lunch träder ut på verandan, är hela gårdsplanen uppfylld af en väntande människomassa. Herr Pettersson i Sorby träder fram och yttrar några ord, som likväl äro för låga för att uppfattas av de längre bort stående. Omedelbart därefter stiger konungen jämte åtföljande uppvaktning i de väntande ekipagerna. Och i sakta trafv bär det så af genom böljande människomassa ned mot stationen, där det kungl. Extratåget står med ångan uppe, färdig att afgå.

Och redan innan den stora folkmassan från skolan hunnit ner till stationen, rullar tåget under hurrarop ut från stationen och försvinner för våra blickar.

Och kungabesöket vid Tärna är nu ett minne blott. Men ett minne som sent ska glömmas".

18. Uppbrottet.

Allt gick nu förvånansvärt fort, men hela processen har en dimslöja över sig. Brukligt redan då i komplicerade personal ärenden! Nu var det skolans styrelse som fick ta kontroll över Teodor och inte tvärtom. Teodor ställdes inför fullbordat faktum. Han entledigades och blev mer eller mindre portförbjuden från att ha med Tärna Folkhögskola att göra. I kallraset följde även Cecilia med, och paret miste nu totalt sitt inflytande över Tärna folkhögskola. Det har spekulerats om att det var den då sittande regeringen med Karl Staaf i spetsen som slipade eggen medan landstinget som fick hålla i skaftet.

Året är fortfarande 1912, Teodor har nu 59 år på nacken, och Cecilia 55. Gemensamt, och sida vid sida har man i 36 år strävsamt arbetat och format Tärna Folkhögskola.

Det troliga är att Teodor i samband den snabba sorti som han och Cecilia gjorde, förhandlade sig fram till ett löfte, om att som en engångshändelse få komma tillbaka till Tärna, och tacka för sig vilket godtogs av f.d. arbetsgivaren landstinget.

Den 12 januari 1913, ett år efter kungatalet var Teodor åter på Tärna, och det är oklart om Cecilia var närvarande. Bittert sa han då farväl med ett föredrag benämnt "*I avskedets stund.*" Därefter tog det sedan tre år (1916) innan han åter kunde besöka sitt livsverk, och sätta foten på Tärna Folkhögskola.

Väl i Stockholm drog man sig fram som debattörer, författare och skriftställare i kombination med en tjänstepension från landstinget.

Cecilia avled den 30 juli 1920 i en ålder av 63 år, och Teodor avled den 8 mars 1935 i en ålder av 82 år. Makarna var barnlösa, och ligger begravda på Solna Kyrkogård.

Fotot är från sommaren, och ödesåret 1912 som då var makarna Holmbergs sista sommar på Tärna Folkhögskola. Cecilia är på bilden 60 år, och Teodor 59 år.

19 Epilog och Källor.

Här avslutar jag min berättelse om Holmbergarna deras liv, och leverne på Tärna Folkhögskola åren 1876 – 1912. En berättelse som jag borde ha fått på och av skolan, i stället för att själv sextio (60) år senare behövt gräva fram vad som nu redovisats.

Jag ställer mig fortfarande frågan varför skolledningen under hela 1960-talet, och även tiden därefter medvetet mörkat om Holmbergarnas liv och leverne? Så här i efterhand så skulle åtminstone en liten konsumentupplysning om Holmbergarna ha varit på sin plats! Men den upplysningen uteblev! Tänk vilka intressanta lektioner i humaniora vi kunnat ha haft!

Göran Rask

Litteratur.

Bra Böckers Lexikon 1982

Bra Böckers Lexikon 1982

Svenskt Ortnamnslexikon

Ur Kumla Sockens Historia(Assar Jansson)

Genom tid och rum. Kulturvandring på Tärna Folkhögskola./Bob Engelbertsson.

Svenska Gods och Gårdar 1940

Folkhögskolans Referensbibliotek

Historien om Sverige/Ånga och Dynamit/Herman Lindqvist

Data ur Tärna Folkhögskolas historia.

Kumla Hembygdsförening.

Wikipedia.

Svenskt Biografiskt Lexikon Ragnar Amenius.

Projekt Runeberg,

Sveriges Lantbruksuniversitet SLU Alnarp. Wikipedia/Litteraturhänvisning: Lena Sandberg
SLU Skogshistoria Vt. 1998, Vårdträd – väl avvägda val SLU Fakulteten för
Landskapsplanering, Trädgårds- och jordbruksvetenskap Ulrika Schlyter, 2009.

=0=